

П. П. ЕРШОВ

КОНЁК-ГОРБУНОК

ШЫ ЦЫКІУ — ТХЫШЭ ЦЫКІУ

Іыхьиц хъу урыс таурыхъ

1955

ЗэзыдзэкІар АКЪ Алийщ

Япэрей Іыхъэ

«Таурыхъ жылэным щІадзэ»

Бгы щІыбагъым, мэз щІыбагъым,
Тенджыз инхэм я аdryщІым,
Уафэр мыхъуу щІылъэм деж
Зы лІыжъ къуажэм щыпсэуаш,
МэкъумэшыщІэм иІэт къуиц:
Я нэхъыжъыр щІалэжъ Іущт,
Къуэ курытыр ауэ-мэуэт,
Я нэхъыщІэр делэ-Іулэт.
А зэкъуэшхэм ясэт гуэдз,
ИкІи яшэт ар къалащхэм:
ЗэрыщытымкІэ, столицэр
Пэмыжыжъэт а я къуажэм.
Гуэдз къахуэкІыр абы щащэт,
Ахъшэр бжауэ къалэщІыхъэт,
Я хъуржыным игуэжауи
Я унагъуэм къекІуэлІэжт.

Зыкъом щІа, мащІэ щІа,
Гукъеуэшхуэ къащыщІащ:
Губгъуэм зыгуэр къакІуэ хъуаш,
А я гуэдзми къеуэсащ.
А зэкъуэшхэр къызэралъхурэ
Нэщхъеягъуэ ямыІат;
Йогупсысыр псори зэуэ,
Дыгъу къахуэкІуэм еплъакІуэну.
Унафэшхуэ икІэм ящІ,
Къэрэгъулуи Іуувэну,

ЖэщкІэ гуэдзыр яхъумэну,
Я дыгъу бзаджэр къаубыдыну.

Ахъшэм кІыфІыр къызэрыхъуу,
Я нэхъыжьыр мэхъу хъэзыр,
Гуахъуэр къещтэ, джыдэр къещтэ,
ИкІи макІуэ жэщ плъыракІуэ.
Жэщ уэлбанэр къытехъуащ,
Абы шынэр къытекІуащ,
Я зы къуэшыр шынэпаци
Ар мэкъу Іэтэм кІэщІэпщхъащ,
Жэщри макІуэ, махуэр къос
Къэрэгъулри къыщІопщыж,
ПсыкІи фІыуэ зегъэупсыфри
Я унэбжэм ар тоуІуэ:
«Ей, мэз джэду жейнэдыжьхэ!
Мы фи къуэшым бжэр хуІуфх,
Сэ уэшхышхуэм сигъэфаш,
Щхъэм къыщежьэу лъакъуэм нэс».
Къуэшхэм зэуэ бжэр къыІуах,
Къэрэгъулри щІагъыхъэж,
ЕупщІыни къыщІадзащ:
Абы зыгуэр илъэгъуа?
Къэрэгъулым тхъэ яхуелуэ,
Ижь, сэмэгукІэ щхъэщэ ещІ,
МэпсчэуІури мыр къыжелэ:
Жэщ кІыхъагъым сыжеакъым,
Бэлыхъ стелъым и щІыІужкІэ
Уэлбанэшхуэ къыстехъуащ
Уэшхыр ину къырикІутт,
Джанэ тІэкІури сфІигъэфаш.
Сытым хуэдэу езэшыгъуэт!..
Ауэ фІыуэ зэфІэкІащ
И адэр хуабжъу къыщытхъуащ:
«Уэ, Данило, лІы ухъунщ,
Уэ жыпІауэ зэрысфІэщІкІэ,
Къулыкъу щыпкъэ къысхуэпщІащ.
КІэщІу жыпІэмэ, уэ щІалэр
ПэкІэ ятІэм ухэщІакъым".

Жэщыр ауэрэ къэблэгъащ;
Къуэ курытри хъэзыр хъуащ,
Гуахъуэр къещтэ, джыдэр къещтэ,
ИкІи макІуэ жэщ плъыракІуэ.
Жэщыр щІыІэу къытехъуащ,

Кіэзыным иубыдащ,
И дэ тіэкури зэтеуащ;
КъэкӀуэжынуи къыщӀопхъуэж
Нэху щыхункӀэ я гъунэгъум
Я бжыхъ гъунэм ар Іутащ.
А щӀалэфӀыр шынэщат!
Нэхур щащ. Ар бжэм Іуохъэ:
«Ей, жейнэдхэ, щхъэ фыжейрэ!
Мы фи къуэшым бжэр хуІуфх;
Жэщыр щӀыІэу къыстехъуащ,
Ныбэм нэскӀэ игъэщтащ!»
Къуэшхэм псынщӀэу бжэр къыІуах,
Къэрэгъулри щӀагъэхъэж,
ЕупщӀыни къыщӀадзащ;
Абы зыгуэр илъэгъуа?
Къэрэгъулым тхъэ яхуеІуэ,
Ижъ сэмэгукӀэ щхъэщэ ещӀри
Дзапэ псалъэу къыжъэдокл:
«Жэщ кӀыхъагъым сыжеякъым,
Бэлыхъ псоми я щӀыІужкӀэ,
Жэщыр щӀыІэу къыстехъуащ,
Си гум нэскӀэ иубыдащ;
Сылъэуджаджэу нэху згъэщтащ;
ЗикӀ а Іуэхур гугъуехъыгъуэщ...
Ауэ фӀыуэ зэфӀэклӀащ».
И адэ щытми къыжыреІэ:
«Уэ, Гаврило, лӀы ухъунщ!»

Жэщ ещанэр къэблэгъащ,
Я нэхъыщӀэр ежъэн хъуащ;
Абы хъыбаруи къыщымыхъу,
Къару делэм къызэрихъкӀэ
«Дахэнагъуэ!» уэрэдыр жиІэу
Пэшхъэкущхъэм лъагэу тесщ.
Ар къуэшитӀым яубэрэжъ;
ЗанщӀэу губгъуэм яхун щӀадзэ,
Сыт хуэдизрэ тегуэуа —
Я тэмакъыр абы халъхъащ.
Иван щӀыпӀэм къэхъеякъым,
ИкӀэм адэр бгъэдыхъащ:
«Уэ, Ванюша, къызэдэІу
Къэрэгъулу нобэ кӀуэ:
Сурэт дахэ къыпхуэсщэхунщ,
Джэш Іэджэжыи сэ уэстынщ».
Иван хъэкум мис къопщых,

Джанэ кыхыр зыщетагъэ,
И гуфлакэм щлакхуэ делъхэ,
Къэрэгъул увинуи маклуэ.
Жэщыр хъуаш; кыщлокI мазэр;
Иван губгъуэр зэхеклухъ;
И хъурегъыр кыплъыхыжу
Удз гуэрэным ар щлотысхэ;
Уафэм вагъуэу исыр ебж,
Щлакхуэ щхэфэр ирехух.
Ауэ жэщыбгым зыш щыщаш...
Къэрэгъулри щылъэтащ
Ар и Iэлъэ щлагъым щлоплъ,
Зы шыбз гуэри мес къелъагъу.
Къызэрыклуэу ар мышыбзт,
Уэсым хуэдэу псори хужът,
Сокур дыщэт, щыльэм нэст,
Iэлъын цыклууи шэрэзат.
«Эхье-хье! ар зыхуэдэр
Дэ ди дыгъур!... Хъунщ, къэувыIэ,
Сэ джэгукIэ зыри сщIэкъым,
ЗанщIэу уи пщэм сыдэпкIэнщ.
Ар сыт хуэдэ мацIэрилэ!»
А дакъыкъэм блэжрэ пэт
ЗанщIэу шыбзым бгъэдолъадэ,
КIэ бырыбым зэуэ йопхъуэ,
Шым и тхыцIэми зыредзэ,
Ауэ пхэнжу ар тохутэ
Хуабжъу щIалэр шы зытесым
И нэр делэм хуэдэу кыжт,
Щхэри блащхэу иIэтат,
Ар шабзэшэуи лъэтат.
Губгъуэр зэуэ зэхежыхъ,
Къуэри мащэри зепеч,
ХъэмкIэу бгыщхэм ар дожей,
Мэзу щыIэри щIещыкI,
Е къарукIэ е хылэкIэ
Ар Иван теклуэну хуейт,
Ауэ Ивани мыармут,
Быдэу шыкIэм ар хэщIат.
ИкIэм икIэжым езэшащ.
«Ага, Иван,— жиIаш абы —
Укыстесын щыплъэкIакIэ
Уей сыхъунщ сэ иджы
ИкIи кызэт гэпсэхугъуэ;
Уи акъылым кызэрихъкIэ

Умышхъэхыу къызэгугъу,
Ауэ кхъылэ пщэдджыжьищкӀэ
Губгъуэ къабзэр къэскӀухъыну
Дуней хуитым сытеутӀыпщхъэ.
А махуищыр зэрыдэкӀыу
ШыщӀитӀ зэуэ къыпхуэслъхунщ—
Абы ящхъу нобэ къэс
Къэмышхъуауэ гъэщӀэгъуэнхэу;
НэгъуэщӀ цӀыкӀуи къыпхуэслъхунщ
И лъагагъыр шэрэчищу,
ТетӀысхъэпӀэр тхышэ хъужу,
И тхъэкӀумэр арщын хъууэ
Уэ ухуеймэ шитӀыр щэ,
Ауэ цӀыкӀур зым йомыт,
Е бгырыпхкӀэ, е пыӀэфӀкӀи,
Е кӀэн уанэкӀи умыт.
ЩӀым и щӀыӀуми щӀым и щӀагъми
Ар ныбжьэгъу уэ пхуэхъунщ;
ЩӀымахуэм деж уигъэхуэбэнщ,
Гъаблэм щӀакхъуэкӀэ къотэнщ,
Псы ухуэлӀэмэ фо къуитынщ.
Сэри губгъуэм сихъэжынщи
Си къарухэм сеплъыжынщ».
«Хъунщ»,— къыжелэ ди Иван
ИкӀи Ӏэхъуэ пщылэ лейм
Шыбзыр ехури щӀеубыдэ
Бжэр лъэгуажьэкӀи хуещӀыж.
Пщэдджыжь нэхури къызэрызэщӀичу,
«ЩӀалэ хъуныр Преснэм кӀуащ».
Уэрэдыжьыр хуабжьу жиӀэу
Къуажэм кӀуэжу ар къожьэж.
Мес кӀэлдорым ар докӀуей,
Бжэкъур занщӀэу кӀиубыдауэ
Я унащхъэр егъэхъей—
Къарууэ иӀэмкӀэ бжэм тоуӀуэ.
Дунеишхуэр къегъэдаӀуэ,
МафӀэс пфӀигъэщӀу ар мэгуоу,
Къуэшхэр псынщӀэу къыщолъэт,
КъызэфӀэнахэуи мэгуоу
«Хэт а ину ди бжэм къеуэр?»—
«Ар сэращ, Иван—делэщ!»
Мис и къуэшхэм бжэр къыӀуах,
Делэр унэм щӀагъэхъэжри
Уехъуэнынумэ къеблагъэ,
Зэригъэшынахэм щхъэкӀэ!

ПыІэ бацэри пхѣафэ вакѣэри
Ди Иваным зыщимыхыу
ЗанщІэу хѣкум допщеижри
Абы тесу кѣопсэлѣх,
ЯжыреІэр жэщ хѣыбарыр,
ЯгурегѣаІуэр гѣэщІэгѣуэн:
«Сэ жэщ кІыхѣым сыжеякѣым,
Уафэгу вагѣуэхэр сыбжащ;
Уэгуми ІупщІу ита мазэм
Сэ тэмэму гу лѣыстакѣым.
Ауэрэ кѣокІуэ зы емынэ,
ЖѣакІэ пащІэр ину тету;
И нэкІуитІыр джэду нэІуу,
Шэху уэздыгѣу и нэр кѣижу
Мис щІидзащ абы и ужѣкІэ
Гуэдзыр кІэкІэ иудыну,
Джэгу жыхуаІэр сэ сымыщІэ,
ЗанщІэу ипщэм сыдэпкІащ.
Мис сихѣащ абы, сихѣащ,
Си щхѣэ тІэкІур питхѣ пэтащ.
Сыармукѣым сэрикІ, пэжу,
Быдэ дыдэу зыхэсщІащ.
Кѣилѣащ-нилѣащ а хѣелэжѣыр
Ауэ и кІэм кѣэлѣащ:
«Дунеишхуэм сытомышу!
Илѣэ псокІэ сысамбыру
Узот псалѣэ сыпсэуну,
Уи лѣэпкѣэгѣу сыщымышѣэну»,
Сэ а псалѣэр кѣэспщытакѣым,
Ауэ жиІар си фІэщ хѣуащ.
А сыхѣэтым зиущэхужри
ТІэкІу хущхѣэжри щхѣэукѣуащ.
И кѣуэшитІу губжѣыпари
Делэм жиІар ягѣэщІагѣуэу,
Я ныбащІэр яубыдыжри
ЗамыщІэжу дыхѣэшхахэщ,
Езы лѣыжѣми хуэшыІакѣым,
Нэпс кѣыщІэжу мыдыхѣэшхыу,
И лѣыжѣагѣым елѣытауэ апхуэдизу
Дыхѣэшхыным гуэныхѣ хэлѣмикІ...
Куэд щІами мащІэ щІами
Мис а жэщыр екІуэкІащ,—
Абы щхѣэкІэ сэ зыгуэрым
ЖиІэж Іэуэ зэхэсхакѣым.
Сыт а Іуэхум дыщІыщыхѣэр,

Илъэс кІуа, е тІу кІуа?—
Абы зырикІ кІэлъыжэнкъым...
Ди таурыхъыр нэдгъэсынщ.

АтІэ арати! Зэ Данило
(Праздник гуэрым деж сфІощІыж),
Хуабжъу чэфыжъ иІэ хъуауэ,
ПщыІэ цІыкІум ар щІэпщхъащ.
Сыт илъагъур?— Къэмыхъуауэ,
Дыщэ сокухэу шы дахитІ
Бгъэджэгунуи шы цІыкІу гуэр,
И лъэгагъыр шэрэчищу,
И тхыцІэри сыджитІу,
И тхъэкІумэр арщын хъууэ.
«Хм! Иджы сэ къэсщІэпащ
А ди делэр мыбдеж щІэжейр!»—
Данило и щхъэм хужелэж,
Чэф иІари мэкІуэдыж,
Си Данилри къокІуэж,
Къуэш Гаврилэми жыреІэ:
«Еплъыт, дахащу шы дэгъуитІ,
Дыщэ сокур ятетыжу,
А ди делэм къигъуэтам:
ЖаІэу зэикІ зэхэпхакъым».
Ди Данили ди Гаврили
Я къарухэм къызэрихъкІэ
ЗэрылъамцІэу къыщІэпхъуащи
Шыпсанэкур зэпаупщІ
ТІури щэ мэлъэпэрапэ,
Я нэр пабжъэм зэхефыщІэ,
АдэкІэ-мыдэкІэ Іэ зыдалъэу
ЗэкъуэшитІыр шэщым щІохъэ.
Щыщащ шыхэр икІи пырхъащ,
Я нэр дэпу къэлыдащ
Іэлтын цІыкІуу шэрэзыжу
ШитІым я кІэр дыщэу лыдт.
Налкъутналмэс я лъэбжъанэр
МыщІэ лыдкІэ къэблыхъат.
УтеплъэнкІи куэд и уасэт!
А тІум тесыпхъэри пащтыхът.
ЗэкъуэшитІыр еплъащ, я нэр
Зэблэшауэ къэнэным нэс,
«Дэнэ абы къыриха?—
Я нэхъыжъым ар жиІащ —
Ауэ цІыхум жаІэрей

Делэм былым и насыпу,
Уэ ухуейми зэнэтлауэ,
Къибудынкъым сомитІ къудей.
АтІэ, Гаврило, бэзэр къакІуэм
Къалэм ахэр нэдгъэшэс,
Абдеж бейхэм дэ ятщэнщ,
Ахъшэр тІуми дгуэшыжынщ,
Ахъшэ уиІэмэ, уощІэхэ,
КъэпкІухьынщ икІи уефэнщ,
Къэпым ауэ теуІуэ къудей
А делэжъу тхъэмыщкІэжъым
Зы гурыщхъуи къытхуищІынкъым,
Иш здыхэти гу лъитэнкъым,
Ирелъыхъуэ адикІ мыдикІ.
Къащтэ иджы уи Іэр, къуэш!»
Къуэшхэр зэуэ зэзэгъащ,
ЗызэрашэкІ, жорхэр ящІ
Яшхэм щхъэкІэ, ефэм щхъэкІэ,
Шы емынэжъ цІыкІум щхъэкІэ,
Унафэшхуэ тІуми ящІри
КъэкІуэжыну мис къожъэж...

Зэманыр макІуэр зэпымыууэ,
Зы сыхъэтыр, етІуанэр,
Махуэ гуэрыр, къыкІэлъыкІуэр.
Бэзэр махуэри къоблагъэ,
ЗэкъуэшитІри ежъэн мэхъу,
СатуущІэ абы кІуэуэ,
Кхъухъ тедзапІэми еплъынхэу,
Абы кхъухъхэр къекІуэлІамэ,
Немцхэр щэкІ щэхуакІуэ къэкІуамэ,
Пащтыхъ СолтаникІ абы хэту
Чристан диныр муслъымэнкІэ
зэрихъуэкІмэ,
Мисыр, я тхъэм щхъэщэ хуащІ,
Я адэжъым фІыщІэ хуащІ,
ШитІыр щэхуу тІум къаубыд,
ЗыдэкІуэну щытмикІ йожъэ.

Пшыхъыр жэщым хуэблэгъащ,
Жэщ гъуэлъ кІуэну Иван ежъащ.
Уэрамышхъэм ар къыдокІ,
ЩІакхъуэ ешхыр, уэрэд желэр,
ИкІи носыр губгъуэм деж.
Пщым нэхъей зыхелэтыкІ,

И шхужытІым и Іэр итщ,
Бгъунж зыкъещІри пщыІэм щІохъэ.

Япэм хуэдэу псори щытт,
Ауэ шитІыр щІэмытыжт;
Тхышэ цІыкІуу джэгурейр
Лъабжъэм закъуэу щыджэрэзт.
Иван и пкъыр пщыІэм тощІэ,
Макъыу иІэмкІи мэгъуахъуэ.
«Уэ сэ сишхэу, си шыщхъуэфІхэ,
Си шы дэгъуэ, дыщэ сокухэ!
Сэра фэ фызмыгъэфІар?
Сыт емынэм фидыгъуа?
ЩІыщхъэфэ ирехъу а хъэр,
КъуакІэ-бгыкІэм дырекІуадэ
Ахърэтым и деж кІуэжмэ
Лъэмыж телъым ирехуэх!
Уэ сэ сишхэу, си шы щхъуэфІхэ,
Си шы дэгъуэ, дыщэ сокухэ!"

Абдеж шы цІыкІур къэщыщаш.
«Умыгужьей, Иван, - жиІаш,—
Ар лажъэшхуэщ, си фІэщ мэхъу;
Ауэ слъэкІынщ сыпщхъэпэн.
Уэ шейтІаным ятомылхъэ
Шыхэр къуэшхэм ядыгъуащ.
КъимыкІ Іэуэ умытхъэджэ,
Иванушкэ, самбырыж.
Иджы псынщІэу уэ къэшэс,
ИкІи быдэу си тхым тес
Си лъэгагъыр мыин пэтми,
Сыт хуэдэши сытекІуэнщ,
Сэ зыспхъуатэу зэ сегъажьи,
Сыт шейтІанми сыщІыхъэнщ".

Абдеж шы цІыкІури мэгъуэлъ.
Иван шы цІыкІуми мэшэс.
ТхъэкІумэхэр къызэщІеубыдэ,
Къарууэ иІэмкІэ мэщыщ.
Шы цІыкІу тхышэм зеутхыпщІ
ФІалтэ лъакъуэкІэ мэув, къыщолъэт
Сокур еудэ, ар мэпырхъ,
Шэ икІауи ар мэлъатэ;
Сабэр пшагъуэм хуэдэу
Шы лъэужьым къыщелэт.

А дакъикъэу напӀэзыпӀэм
Иван дыгъухэм якӀэщӀохъэ.
Къуэшхэр зэуэ къэшынащ
Щхъэм щӀопӀастхъэ, мэукӀытэ,
Ди Иванри ящӀогуауэ:
«ЕмыкӀуш, къуэшхэ, удыгъуэныр!
Иван нэхърэ фынэхъ Ӏущми
Иван куэдкӀэ нэхъ щыпкъащ:
Къидыгъуакъым абы фиш».
Къуэш нэхъыжъыр мис къопсалъэ:
Ди Ивашэ, ди къуэш лъаплэ,
ПцӀы дыупскӀэ сыт и фӀыгъэ —
Ди псэукӀэ Ӏуэхур тщӀащ!
ТхъэмышцкӀагъэм егупсыс,
Сыт хуэдиз дэ гуэдз дымыпхъми
ЩӀакхъуэ диӀэр мыхъэнэншэщ.
АтӀэ оброк дэ къытхуэтыр?
Полицайхэм дэ дауфэкъ:
Мис апхуэдэр ди гукъеуэу,
Дыгъуэпшыхъ дызэбгъэдэсу
Гаврилрэ сэрэ унафэ тщӀащ,
Ди бэлыхъым Ӏэмал хуэтщӀыным:
АуикӀ мэуикӀ дегупщысри
ИкӀэм икӀэж таучэл тщӀащ:
А уи шитӀыр дэ къэтщэнур,
Сом мин гуэрэ къыщӀэтхыфмэ,
Тхъэгъэпсэуми къыдэщӀыгъуу
Къыпхуэтхъынут саугъэту
ПыӀэ плъыжъым шыкъу тетыжу,
Лъэдакъэ щӀэту шырыкъуитӀи.
Абы нэхъей лыжъри хъужкъым,
ТӀэкӀу лэжьэни, зикӀ лъэкӀыжкъым.
Дыпсэун дыхуейкъэ дэ —
Уэ езыр ущӀалэ Ӏущщ!» —
«Ауэ щыхъукӀэ атӀэ фыкӀуэ, —
ЖелӀэр Иван,— икӀи фщэхэ
Дыщэ сокур зытет шитӀыр.
Сэри сыфщти абы сыфшэ».
Къуэшхэм хуабжъу залуэнтӀащ,
АтӀэ ар хъунт! Иван здащтащ.

Щидзащ уафэр нэхъ кӀыфӀ хъууэ;
Хъэуар щӀыӀи нэхъ къэхъуащ;
Ахэр иджы мыгъуэщэнур
Зэдащтахэщ къэувыӀэну.

Жыг щлагъ гуэри мис къагъуэтри
Яшхэр абдеж ирапхаш,
Матэм илъу шхын тlэкlу яхъми
Псори мащlэу едзэкъаш,
Чэфыфl тlэкlуи ягъуэташ
Тхъэм къаритым щхъэж щыгугъыу,
Гъуэгу аргуэру техъэжащ.

Мис Данило зэуэ плъэри,
Мафlэ цlууэ къилъэгъуаш.
Ар Гаврило хуеплъэкlаш,
Нэ сэмэгукlэ наклэ хуещl,
Мащlэ-мащlэу ар псчэуlуу,
И щхъэ щlыбми тlэкlу щlэтlахъуэу,
Игъэплъаш ар мафlэм дежклэ;
«Эх, сыту клыфl!—желэр абы —
Къыддэджэгумикl мазэр тlэкlу
Зы дакъикъэ къытхэпсатэм
Дэрклэ псынщlэт, ауэ иджы,
Дынэхъыклэщ джэдым нэхърэ...
Зэ увылэт... сэ къысфlощl,
Мафlэ lугъуэм зилэтауэ...
Еплъыт модэ!.. Ара дыдэщ!..
Мафlэ тlэкlу диламэ фlыт!
Дэгъуэт ар!.. Зэ къедэлут,
Къуэш Ванюшэ, абы жэт!
Зызумысыжынщи сэ
Щтаучи штамыли симылэ.
Езы Данило и гум илът:
«Ущыубэм арат?»— жэуэ
Гаврило гуэрми желэр мыр:
«Хэт ар зыщlэр, сыт а сыр ?!
Хъунщlакlуэ гуэр къакlуэмэ щэ-
итlанэ ар уэ къэцlыхуж!»

Делэм дежклэ псори зыщ.
Ар шы цlыкlум мэшэсыж,
И ныбэгум лъакъуэр йоуэ,
И джабитlым lэр тоухъ,
Макъ ин дыдэкlи мэгуоу...
Шыр мэлъатэри мэбзэх.
«Алыхъыр ди гъусэщ!—
Гуэуаш итlанэ Гаврило,
Жор lэпэ и натlэм щищlу,—
Сыт емынэ ар зытесыр!»

Нэхъ нэхужу мафІэр мэс,
Тхышэр нэхъ псынщІэжу нос.
Месыр мафІэм ныбгъэдохъэ,
Махуэу губгъуэр егъэунэху;
Нур гъуээзэджэр дэнкІи едз,
ИкІи пщтыркъым Іугъуи пихкъым,
Ивани еплъу мис мэув,
«Мыр сыт шейтІан!- желэр абы.
ПыІитху нуру къэпщтэфынущ,
Хуаби Іугъуи зы имыІэ,
ДауикІ мафІэ гъэщІэгъуэнщ!»
И шы цІыкІуми желэр мыр:
«Къэдгъуэтащ дэ дызэплъын!
МафІэ-джэд къабзийщ мы щылтыр,
Ауэ насып уэ ухуеймэ
Сэбэп пщІыну ар къомыщтэ!
Куэду, куэду гукъеуэшхуэ
Къыпхуихьынущ абы уэ.
«АтІэ жылэ армырауэ».
Делэм и щхъэм къыщев ар.
МафІэ-джэд къабзийр къелэт,
Хъыдан кІапэм кІуэцІешыхь,
Пылэ куэщІым ирелъхъэж,
И шыжь цІыкІурикІ къелуэнтІэж.
Мис ар къуэшхэм деж къосыжри
КъыщеупщІкІэ жэуап ет:
Сэ абы и деж сынэсмэ
ЦІууэ щылтыр пхъэ дакъэжьщ;
Сызэщигъэкъуэным нэс:
Сэ абы сепщаш, сепщаш,
Зы сыхъэткІи сыпылъташ,
Ауэ икІэм сфІэункІыфІащ!»
Къуэшхэр жэщым мыжеижу
Иван делэм щыдыхъэшхаш;
Иван плъагъури гум щІэпщхъэжри
Нэхур щыхукІэ пырхъыжащ.

ИкІэм шыхэр зэщІащІэж,
ИкІи нос къалэм деж.
Унэ иныр яхуэзанщІэу
Шы сатырым къыпоувэ.

А къалэшхуэм мыр щыхабзэт
Къалэзехъэм жимыІамэ—

Зыми зы кѣимыщэхуну,
Икѣи зырикѣ имыщэну.
Нэмэз щѣыгѣуэри кѣоблагѣэ,
Кѣалэзехѣэри кѣахохѣэ.
Туфлѣэм иту, пылѣ шабѣу,
Хѣумакулѣищэр игѣусэжу.
Ябгѣурыту - кѣокѣуэр гѣуор,
Пашѣлѣ клѣыхѣу, жѣакѣлѣ клѣыхѣу,
Дыщѣ бжѣамийм ар йогуауэ
Зичэтхѣэжуи мыхэр желѣэ:
«Сондэджэрхѣ! Іуфх тучанхэр,
Икѣи кѣэфщѣху, икѣи фщѣ.
Плѣакѣуэу щытхѣри фытѣыси
Сату зыщѣлѣм фахукѣуэплѣ,
Іэдэбыншагѣэ кѣэвмыгѣэхѣу,
Даущыншѣу псори вгѣэпс,
Зэтемыкѣуэу, зэмызауэу,
Икѣи зым и фаджѣ гуэрым
Зы цѣыху закѣуи кѣимыгѣапцѣлѣу!»
Тучаныбжѣхэр зѣлуах,
Сондэджэрхѣри мѣгуоу:
«Ей, щыпкѣагѣэ, зиусхѣэнхѣ,
Дѣ ди дѣжкѣлѣ фыкѣеблагѣэ!
Мис фыкѣеплѣхѣ мы хѣэрт-кѣурту
Лѣэужѣыгѣуэу куэдщ хѣэпшып!»
Цѣыху щѣхуакѣуэхэр бгѣэдохѣэ,
Хѣэпшып телѣхэр мис кѣащѣху,
Сондэджэрхѣм ахѣшэр ябж,
Плѣакѣуэм накѣлѣри хуащѣыж.

Ауэрѣ клѣуэрѣ гуп кѣэзыклѣухѣыр
Шы сатырѣм кѣабгѣэдохѣэ,
Плѣэмѣ— Іуву цѣыхур щытщ.
Хыхѣэлѣэншѣщ, хѣклѣыплѣэншѣщ;
Уэр-шэр инри кѣалѣэтащ,
Мѣдыхѣэшххэр, зѣщѣлогуауэ
Кѣалэзехѣэм егѣэщѣагѣуэр,
Цѣыхухэр чѣфи зѣрыхѣуар.
И гуп гѣусѣм унафѣ хуещѣ
Зѣпѣщѣлѣкѣхѣу гѣуэгу ящѣыну.
«Ей, шейтѣанхѣ, лѣакѣуэмцѣлѣжѣхѣ!
Фытекѣ гѣуэгум! фытекѣ гѣуэгум!»
Пашѣлѣкѣыхѣхэр зѣщѣлогуауэ
Икѣи чынутѣлѣхѣри ягѣауэ.
Абдеж цѣыхухэр зѣщѣлохѣае,

ЩхьэмцІэ защІри зэкІэщІокІ.

Щытщ я пащхьэм шы сатырэ;
А сатырэм шитІ яхэтщ.
ИкІи щІалэу, икІи къарэу,
Дыщэ сокури ятетыжу,
Іэлъын цІыкІууи шэрэзауэ
Я кІэр дыщэу едзыхауэ...
Ди лІыжь щытыр таучэлыщІми
И пщэдыкъым йотІэхъу куэдрэ
«Хьэлэмэтщ, — жеІэр, — мы дунейм,
ГъэщІэгъуэну сыт щымыІэ!»
Гупу щытым щхьэщэ ящІ,
Псалъэ Іуцхэр ягъэщІагъуэ.
Къалэзехьэм, абы хэту,
Быдэу псалъэхэр жиІащ
Шыхэр зым имыщэхуну,
Мыхуцхьэнхэу, мыгуоунхэу,
Пацтыхь пщІантІэм езыр зэрыкІуэр,
Псори абы жыриІэну.
И гуп ныкъуэр абдеж къегъанэ,
Хъыбарыхьи езыр йожьэ,
Ар сэрейми къыносри
Пацтыхь пащхьэм йотІысэх:
«Къысхуэгъэгъу, пацтыхь-адэ! —
Къалэзехьэри къопсалъэ,
Уэ сэ си щхьэр помыгъалъэ,
Хуит сыкъэщІи сыгъэпсалъэ!»
Хуит пацтыхьым ещІыр: «Хъунщ,
ЖыІэ, ауэ ІупщІу жыи —
«ЗэрыслъэкІкІэ сэ бжесІэнщ:
Къалэзехьэу сэ солажьэ;
Хьэлэл-щыпкъэ согъэзащІэ
А ІэнатІэр..." — «СощІэ, сощІэ»! —
«АтІэ нобэ къасщтэщ гупри
Шы сатырым сахыхъат.
Сэ сынэсмэ цІыхур гуартэщ!
ХыхьэпІэншэщ, хэкІыпІэншэщ —
- Сытыт сщІэн?..—Унафэ сощІ
ЦІыхухэр гъуэгум тырахуну.
Ауэрэ, пацтыхь лъапІэ,
Сэ сокІуалІэр ,итІанэ щэ?
Шы сатырэ си пащхьэм итщ:
А сатырэм щІитІ яхэтщ
ИкІи щІалэу икІи къарэу,

Дыщэ сокури ятетыжу,
Іэлъын цыкӀууи шэрэзауэ
Я кӀэр дыщэу едзыхауэ,
Налкъутналмэс я лъэбжьанэр
МыщӀэ защӀэкӀэ къэщӀыхъауэ.

Абдеж пащтыхьыр щысыжыфкъым
«ДыкӀуэу шыхэм деплъын хуейщ,—
Желэр абы — икӀи Іейкъым
Абы хуэдэ зибгъэлэн.

Ей, къысхуэфхут гур!» ИкӀи мис
И гур куэбжэм къэуващ.

ЗыкӀыхуапэри пащтыхьыр
Бэзэр гъуэгумкӀэ щӀэпхъуащ,
Гуп хъумакуэри кӀэлъежьащ.

- Мис бгъэдохьэр, шы сатырэм,

Цыхуу щытхэми зырадзых,

«Ура» жалэури мэгуоу,

Пащтыхьми сэлам ярехри псынщӀэу

ЩӀалэм хуэдэу гум къолъых...

И нэр шыхэм тыригъэкӀкъым,

Ижъ сэмэгукӀи ябгъэдохьэ,

Псалъэ дахэр яжыреІэ,

Шыхэм гуапэу толъэщӀыхь,

Я пщэ къуаншэхэм тоуІуэ.

Дыщэ сокухэм Іэ яделъэ.

ЗигъэнщӀыхукӀэ яплъа нэужь

Зыкъегъазэри мэупщӀэ

Къыбгъэдэтхэм: «Ей, щӀалэхэ!

Хэт мы шыхэр зыбгъэдэлъыр?

Хэт зеипэр?» Мис Иван,

Іэхэр и бгым иту, пщы жыплэн,

Къуэшхэм я плэкӀэ къопсалъэ,

Зигъэпапщэу жэуап къет:

«Мы тӀур, пащтыхь, сэращ зейр,

ЗыбгъэдэлърикӀ мис сэращ» —

«АтӀэ, тӀури къызощэху!

Пщэрэ уэ?» — «Хъэуэ, сохъуэж» —

«Мылъкуу сыткӀэ ар пхъуэжын?»

«Пылэ щхъуитӀ ярыз дыжбын», —

«Ар зэхэту мэхъур пщӀы».

А сыхъэтым къыхуашэчыну

Пащтыхьым ещӀ унафэ

И хьэлэлагъым къыхэкӀкӀэ

Псапэ зыщӀэм зыригъэщхъу

Сомитху енри тырелъхъэж!

Ирашажъэр шыхэр шэщым,
Зи щхъэр тхъуауэ шызехьипщӀым,
Я щыгъынхэр дыщэ защӀэт,
Я бгырыпххэр зэщӀэцӀуэт,
-Фэ кӀынутӀхэри яӀыгът
Ауэ гъуэгум здырикӀуэм
Ахэр шыхэм зэбгырадз,
Шхуэ ятелъхэри зэпатхъ,
Иван дежикӀ мис къосыж.

Пащтыхьыжъым къегъэзэж,
Мыри желэр: «АтӀэ, си къуэш,
ШитӀыр цӀыхум яхуэӀыгъкъым;
НэгъуэщӀ сиӀэкъым, ауэ щыхъукӀэ
Си сэрейм къулыкъу щыпщӀэнщ.
Дыщэ защӀэу къэпкӀухьынщ,
Щыгъын плъыжъыр щыптӀэгъэнщ,
Кхъуейм хуэдэу дагъэм ухэсынщ,
Сэ си шэщыр схузепхъэну—
Унафэ сощӀри уэ узот,
Пащтыхь псалъэр псалъэ пэжщ,
Сыт, ухуейкъэ? —«Ага, хъунщ!»
Сэ сэрейм сыщыпсэунщ,
Дыщэ защӀэу къэскӀухьынщ,
Щыгъын плъыжъи щыстӀэгъэнщ,
Кхъуейм хуэдэу дагъэм сыхэсынщ.
Шэщ зэхэтыр псори зэуэ
Пащтыхь унафэкӀэ къызат;
ЗэрыхъуамкӀэ хадэм сокӀри
Сохъу пащтыхьым и зауэлӀ –
«Ӏуэхур щӀагъуэщ! Ауэ щыхъукӀэ,
Содэр, пащтыхь, къулыкъу сщӀэну.
Ауэ сэ фыкъысщымышхэ
ЗэрысфӀэфӀуи сывгъэжей,
Армырамэ собзэхыж!»

Абдеж шыхэр абы къыреджэ,
Къалэ уэрамым къытоувэ,
И ӀэлъитӀри щӀиупскӀэу,
ИкӀи делэм и уэрэдми дэхъухэу
Шыхэр лъейуэ къызэдофэ;
И шы цӀыкӀуу — тхышэ цӀыкӀур —
ЦӀыхуу щытым ягъэщӀагъуэу,

ЩітІысыкІыуи кѣадофѣр.

Абы щыгѣуэм зэкѣуэшитІым
Пащтыхь ахѣшѣр кѣыІырахщ,
Бгырыпх щІагѣым псори дадѣщ
Шагѣырылѣэм теуІуэжри
КѣэкІуэжыну кѣежѣжащ,
Я деж гуфІѣу ягуѣшыж,
ТІуми зѣуѣ фыз кѣыздашѣр,
ИкІи щІадзѣр мис псѣун,
ТІэкІуи кѣокІыр ягу Иван...
Иджы дикІынщ абы иужѣ,
Православнѣу чыристанхѣр
Дѣ таурыхѣкІѣ тедгѣѣунщ.
Ди Иваным игѣѣхѣамкІѣ
Кѣулыкѣу ищІѣу здыІутам;
Абы жѣщтеуѣ зѣрытеуам,
И кѣабзийр зѣрыбзѣхар,
МафІѣ-джѣд кѣызѣриубыдар,
Пащтыхьыпхѣу кѣызѣрихѣар,
Іѣлѣыныхѣѣ зѣрыкІуар,
Ар уафѣгум зѣрихѣар,
Дыгѣѣ-кѣуажѣм и деж нѣсу
Джейм и псалѣѣ нихѣѣсар;
А ищІахѣм яхѣтыжу
Хуит кхѣухѣ пщІищ зѣрищІыжар;
Лѣгѣуп кѣавѣм зѣримысар.
Ар дѣхащѣ зѣрыхѣуар,
КІѣщІу: псалѣѣр тетщ мыбы
ИкІѣм пащтыхь зѣрыхѣуам.

Е т І у а н ѣ І ы х ѣ

*«Таурыхѣыр жыІѣгѣуафІѣщ,
Ауѣ Іуѣхур ухыгѣуейщ».*

Таурыхѣым кѣыщыщІѣдзѣ
Іуѣхуу Иван игѣѣхѣахѣм,
Шыбырулым, шы пщІѣгѣуалѣм,
Шы Іущ дыдѣу щхѣуафѣ цІыкІум.
Тенджызыбгѣум бжѣнхѣр кІуащ;
Бгыхѣр мѣзу зѣщІѣкІащ;
Шым дыщѣшхуѣр зѣпиудри

Дыгъэм занщІэу хуиунэтІащ;
Мэзыр лъащІэмкІэ къыщІэтщ,
ИкъукІэ пшэхэр къэуфІыцІащ;
Пшэхэр зокІуэр,мэхъуэпскІ уафэр,
Шыблэр уафэм щырепхъыхъ.
Таурыхъым и пэщ ар: фувылэ,
Таурыхъри иджы къокІуэ...
Хы-тенджызхэм я кум иту
Ныджэ-щІыгу Буяным деж
Зы бэныщІэ мэзым хэтщ,
Бэным и кум пщащэ дэлъщ;
Бзур бэныщхъэм щобзэрабзэ;
Хъэпщхупщыр мэзым щызожэ.
Таурыхъым ипэр аращ икІи
Таурыхъ абы кІэлъыкІуэнущ.

АтІэ, флъагъурэ, къуажэдэсхэ,
Православнэу чыристанхэ,
Ди жыджэру лІы дэгъуэжъыр
Сэрей кІуэцІым къыдэнащ;
Пащтыхъ шэщым къулыкъу щещІэ,
Езым игуми зы къемыуэ —
Е и къуэшу, е и адэу
Пащтыхъ сэрейм деж.
Сыт и къуэшхэм ярищІэнур?
Щыгъын щыгъыр зэуэ плъыжъмэ,
Пылэ плъыжъмэ, фэ шырыкъумэ,
АшычипщІым нэс илэжмэ;
ІэфІу шхэмэ икІи жеймэ,
Зэрыхуеймэ, мис аракъэ!

Тхъэмахуитху текІа нэужь...
Унэлутым гурыщхъуэ ещІ...
Иван къэмыкІуэ щІыкІэ
Шэщу щылэм ар ятетт,
Бояр бынхэм къахэкІат;
Иваным ар и жагъуэгъут,
Абы щхъэкІэ тхъэ елъэлут,
ЩІыр зэгуэхуу ар дэхуэну,
Е сэрейм къыдахуну.
ПцІы иупсыр абы щІихъумэу
Япэ щІыкІэ щэху зыкъещІ,
Абы зещІыр нэпцІу дэгу,
ИкІи бзагуэ икІи нэф.
ИгумикІ мыр илъщ: «Зэ увылэ,

Хьэкъ уэстынщ, напэ флей!"

Тхьэмахуитху текла жыплэну
Унэлутым гу кылыетэр,
Иван шыхэр зэримышьэу,
Имылъэщлэ, имыгъасэу,
Ауэ шитлым я фэр
Гъэпсклагъащлэ нэхъ умыщлэу;
Къабзэлъабзэу гъэкъабзауэ,
Сокухэр дахэу ухуэнахэу,
Шэрэзыжу хэщлэжауэ,
ШыцрикI данэм хуэдэу пщлэпщлэу;
Шхалъэм гуэдзу дэльрикI,
Иджыпсту къэкIа уфлэщлэу,
Чей иныжыхэм ит фоупсри
ИракIа къудей кыпфлэщлэу.
„Сыт гъуэээджэ мыбы щыхъэр?—
Унэлутыр хоцэтыкI—
Дэ дымышлэу бзадженаджэ
Къаклуэу плэрэ, зэ увылэт?
Зэт, сэ абы сыкъеплэклуэнщ,
Ар нэгъуэщлэу кыщлэкIыжмэ
Пщлэу хъарзынэу къэзупсынщ,
Делэр сытмикI лузгъэкIынщ.
Сэ паштыхым бзэгу хуэсхынщ,
Государым и шэцзехъэр
Джаур хэкIыу, щхъухъ-псыхыщлэу,
Уд бзэджащлэу щыту,—
И шыгъу-пIастэм жыныр хэсу
Тхьэ-чылисэми ар мыклуэу,
Католикхэм я жор зэрихъэу
А щынэщлэхэми лы ишхыу".

А пщыхъэщхъэм унэлуту,
Япэм шэцзехъэу щытар,
Шы гъэшхаплэм зыдигъэпщкIуащ,
Овёсыкуми ар хэпщхъащ.

Мис жэщыбгыр къэблэгъащ.
И гум узуи щIидзащ:
Хьэдэм хуэдэуи ар щылыщ.
Гъуанэ цыклуми кыдоплъ.
Поплэр жэщтеуэм... Зэт! ар дыдэщ,
Бжэхэр хуэму къэкIыргъащ.
Шыхэр топкIэр, мис атIанэ

Шызехъэжыыр ктыщІыхъащ.
Бжэхэр хьэлъкъкІэ егъэбыдэ,
ПыІэр хуэмурэ щхьэрех,
Щхьэгъубжашхьэм ар тырелъхьэ,
ПыІэ кІуэціми мес ктырех
Хьыдан щащІэм кІуэцілхьауэ
МафІэ-джэдым и къабзийр —
Пащтыхь мылъкуу гъэтІылъыгъэр.
Нурыр зыуэ къэлыдати
Унэлутыр гуоу пэтащ,
Ар къэшынэри зыщихузым
Овёс телъри къелъэлъэхщ...
Ауэ жэщтеуэм гу лъимытэ!
Къабзийр гъуанэм ирелъхьэ,
Шы лъэщІынми иужь йохъэ,
Шыр егъэпскІыр, егъэкъабзэр,
Я соку кІыхъхэри еухуэн,
Уэрэд гуэрикІ къыжелэ.
АпщІондэхукІэ зиунтІыІауэ,
И дзэ тІэкІури фІызэтеуэу,
Нэбгъуз зещІри унэлутыр
КъуейщІеягъэ зыщІэм йоплъ.
Сыт бэлыхь! Е атІэ
Мы жэщибгым зиузэда:
Бжъакъуи теткъым, жъакІэншэщ,
ЩІалэ дэгъуэщ, дэни гъакІуэ!
Щхьэцыр щабэщ, и бгъур лентІщ,
Джанэр дыщэу хэдыкІащ.
Шырыкъу щыгъхэр-лъахъстэн плъыжыщ,
ИкІи ар Иван ещхь дыдэщ.
Сыт хьэлэмэт? ИтІаникІ йоплъ
Ди къуэплъакІуэр а жэщтеуэм...
«Ей, плъэгъуа ар! — жиІащ
Хьэлэмэтым щхьэхужыІау
Хъунщ, пщэдей кьищІэнщ пащтыхьым
Уи щхьэ делэм щэхуу итыр.
Махуэ закъуэ къызэжъэ уэ
СыкъэпщІэнщ итІанэ сэ!»
А бэлыхьу къыпэщІэлъым
Иван зырикІ химыщІыкІ,
Сокур налъэурэ еухуэ,
И уэрэдрикІ щІегъэхуабжъэ.
Ахэр псори зэлъыІуех,
Чейм фоупсыри ктырех,
Хугу хужьыбзэри хекІутэ

Из хъухункІэ абы.
Абы дежым щІохущхыкІри
МафІэ-джэдым и къабзийр
Хъыданым кІуэцІелъхъэж аргуэру
ПыІэр ещІ пІэщхъагъ—мэгъуэль
Шы кІэбдз лъакъуэм и гъунэгъуу.

Пщэдджыжь нэхулъэр къызэрищІу
Унэлутым хъейуэ щІедзэ
ИкІи Иван Ерусланым хуэдэу
Зэрыпырхъыр щызэхихкІэ
Ар хуэм дыдэурэ къопщих
Иван щылъым къыбгъэдохъэ,
И Іэхъуамбэр пыІэм ирелу,
Къабзийр къещтэр—мэбзэхыж.

Пащтыхь лыжбыр къызэрыушу,
Унэлутыр ныжъэхохъэ,
Полым натІэкІэ йоулур,
Пащтыхь щылъми мыр къыхуев:
«Сэ къуэншагъэ сиІэу,
Уэ уи пащхъэм сыкъыхъащ,
КхъыІэ си щхъэр фІомыгъалъэ,
Хуит сыкъэщІи сыгъэпсалъэ» —
«ЖыІэ, ауэ йомыгъэхъу—
ЩІэхущхыкІыу къыжыреІэ —
Ауэ пцІы гуэр уэ къэбупсмэ,
Си чынутІым ущІэкІынкъым».
Унэлутым къару тІэкІур зэхуехъэсри
Пащтыхьыжым мыр жыреІэр:
«Къысхуэгъэгъу! Мыр хъэктыпІэу зи христос,
Іуэху бжесІэнур пэжщ, пащтыхь.
Уэ ди адэм къыппищэхуу
Ди Иваным куэд ецІыху,
Ар мыдыщэу, мыдыжбыну —
МафІэджэдым и къабзийщ..." —
«МафІэджэдми?.. Бзаджэ-наджэ!
Абы хуэдэу ар бей хъуа...
Зэ увылэ уэ, бзаджащІэр!
Къамышауэм ущІэкІынкъым!»
«Ар — къудейра абы ицІыхур!—
Унэлутым зигъэшауэ
АдэкІэ желэр—Дэгъуэщ!
ИрыреІэ абы — къабзийр;
Езы дыдэ МафІэ-джэдри

Уи нэмээщIыплэм кѣихьыну
Уигу кѣэгъэкIи пщэрыль хуэщI.
Кѣигъуэтыну щхъэ щотхъуж".
А псалъэм щIыгъуу а бзэгухьым,
Дзэл уэрдыхъууи зегъэш
Ар бгъэдохъэ и гъуэлъыплэм,
Кѣихьар иретри зелубыж.

ИгъэщIагъуэу йоплъ пащтыхьыр,
Іэр и жьакIэм делъэр, щогуфIыкI,
Кѣабзийм и кIэр педзэкъыкI.
ИтIанэ делъхъэр пхъуантэ быдэм,
ХуэмышыIэуи мэгуоу,
И гум илъри игъэпэжу
И ІэштIымри егъэдалъэ:
«Ей! кѣысхуэфшэ мыдэ делэр!»

ІуэхутхъэбзащIэу иIэ пщыхэр
Иваным лъыхъуэуи щIэпхъуащ,
Ауэ ахэр мис плIанэпэм
ЗэрогулIри зэтоджалэ.
Пащтыхь щытым егъэщIагъуэр
Зэгуэчыжу мэдыхъэшх.
Джэгуэн пащтыхьым зэрищIар
А пщыхэм мис кѣацIыхури
Зым зыр йоплъри наклэ ящI,
Аргуэрыжуи джалэу защI.
Пащтыхьыр аразы абы ящIати
ПыIэ тыгъэ яхуищIащ.
ИтIанэ ІуэхутхъэбзащIэ пщыхэр
Иван лъыхъуэуи щIэпхъуэжахэщ
Ауэ мы зы гъуэгум
МыхъумыщIэншэу ар зэфIокI.

Мисыр носхэр ахэр шэщым,
Бжэхэр хуиту зэлугъэж
Делэ щылъым и джабитIым
Лъакъуэ защIэкIэ кIуэцIотIыхь.
Сыхъэт ныкъуэкIэ абы пылъами,
Жейуэ щылъыр кѣэушакъым.
Щымыхъужым ящыщ гуэрым
Ар жыхапхъэкIэ кѣегъэуш.
«Мыхэр хэт и унэлут?—
Иван желэр кѣыздэтэджым —
ІэкIэ фи фэр сэ фхуисхмэ,

ИтІанэ Іуэхуншэу ,мис апхуэдэу
Иван деплтынщ къэвгъэушмэ».
А къэкІуахэм мыр къыжаІэ:
«Дэ пащтыхьым къыджиІащ
Уэ абы и деж утшэну»—
«Пащтыхьым?.. Хъунщ!
Зысхуэпэнщи,
Иджыпстуи сынэкІуэнщ",—
Иван абыхэм яжриІащ.
Иван къэпталыр зыщетІагъэр,
И бгырыпхыр зыбгырелъхъэ,
ЗыкъетхъэщІыр и щхъэр ежъ,
И чынутІыр бгъум гуелъхъэжри
Бабыщ есым ещхъу йожьэр.
Иван пащтыхьым и деж нос,
Курмыш ещІыр, зегъэчэф,
ТІо жьэхопсчэри йоупщІ:
«Сытым щхъэ сывгъэуша?»
Нэ сэмэгур хущІикъуанцІэу
Пащтыхь щысым зыкъеІэтри
Къыхуогубжьыр: «Убыд уи жьэр!
Мы бжесІэнум къет жэуап:
Хэт и унафэ узэдэлур,
Дымылъягъуу щхъэ тфІэбгъэпщкІурэ
Дэдеипэу, пащтыхь мылъкуу —
МафІэджэдым и къабзийр?
Сыпащтыхь, е сыбоярин?
Къетыт жыуап, татарин?»
Иван и Іэр иутхыпщІащ,
Мыр пащтыхьми жыриІащ;
«Самбырт! Сэ уэ пыІэр уэзмыта,
Ар зыхуэдэр щхъэ къэпщІа?
Уэ усыт, убегъымбар?
АтІэ армэ хъэпсэм сидзэ,
Узыхуейми сэ сешалІэ,
Къабзий сІыгъкъым, аращ и кІэр!..» —
«Къызэт жэуап, ущІэздзэнущ!..» —
«ГурыІуэгъуэу ныбжызоІэр:
Къабзий сІыгъкъым! АтІэ дэнэ
Къыпхуисхыну а гъуэээджэр?»
Пащтыхь щысыр къыщолъэт,
Къабзийр пхъуантэм къыдепхъуэт.
«Сыт? СыбгъэпцІэну уигугъат?
Хъэуэ, сыпфІэкІынкъым сэ абыкІэ!
Мыр сыт? И?» Мыбдеж Иванаыр

КъокIэзыз удз тхьэпэм ещхьу,
Пылэ тIэкIури къылэщIоху.
«Сыт, си тIасэ, гужьеигъуэ?—
Пащтыхьым къев, — Зэ, си къуэш!..»
«Ей, сыкъуаншэщ, къысхуэгъэгъу!
Си къуэншагъэр зэ скIэрых,
Супсыжынкъым дяпэ пцIы».
Зеудыгъужри жэхэфэгум
Иваным кIыхьу зытрелубэ.
«АтIэ, зэ папщIэ уи къуаншагъэр
Пхузогъэгъур, дауэ сщIын —
КъыжыреIэр ар пащтыхьым—
Узижагъуэм сыримахуэщ,
сэ сыбзаджэщ!

Мис апхуэдэу зэ сыгубжымэ
Чупыр тету щхьэр фIызох.
Плъагъукъэ, аращ сызыхуэдэр!
Iуэхур кIэщIу ныбжызоIэр,
Сэ къэсщIащ а МафIэ-джэдыр
Ди пащтыхь светлицэм деж,
ГукъэкI сщIырэ, пщэрылъ сщIыжмэ
Къэпхьыфыну жыпIэу.
Ауэ еплъ, зумылъэфыхь,
Къэбгъуэтынуи абы пылъ».
Иван чыныжъу къыщолъэт.
ТIэкIу зелъэщIри щIогуэуэж:
«Сэ апхуэдэу жызмыIа!
Къабзийм щхьэкIэ сыти жылэ,
Ауэ сыт ухуейми гъахъэ,
Джэдым щхьэкIэ уэ уогъуащэ».
Пащтыхь жьакIэр пысысыхьу:
«Сыт? СынодэхащIэу сыщысыну!—
Гуоуащ ар.—Ауэ къаплъэ,
Иджы уэ тхьэмахуищкIэ,
Ди пащтыхь светлицэм деж
МафIэ-джэдыр къомыгъэсмэ,
Мыр зи жьакIэ, тхьэ пхузоIуэ!
Псым и щIагъым ущIэхьами
Уэ бжэгъу щхьэкIэм уфIэссэнкIэ.
ЩIэкI, пщылI», Иваныр къэгъри
И шы цIыкIур зыдэщылъу
Мэкъуэщ бом ар мэкIуэж.

Тхышэ цIыкIум къыщицIыхум
Къафэ джэгугу къэуващ,

Ауэ нэпсыр кыышилъагъум
Мащлэщ гыным илэжар.
«Сыт, Ванюшэ, унэщхей?
Уи щхэ тлэклури кыхуэхай?—
Кыыжырелэр и шы цыклуу
Джэрэзыжу пащхэм щытым—
Сэ си пащхэм щумыщэху,
Псори жылэ уи гум илтыр,
Сыпщхэпэну сыхэзырщ.
Е си тласэ, усымаджэ?
Е бзэджащлэм ухуэза?»
Иван шы цыклум зыпщлэхедзэ,
Абы лэпли баи хуещл.
«Ей шы цыклу, тхэмыщклагъуэщ!
Государым и нэмэщлыплэм
Мафлэ-джэдыр кыхуэсхыну
Къалэн тклий кысхуищлэщ.
Сыт сщлэжыну? тхышэ цыклу»
«Ар лажьэшхуэщ, си флэщ мэху;
Ауэ слэаклынщ сыпщхэпэн.
Уэ а лажьэр кыщлыптехуэр
Сэ бжеслам уедэлукъыми арщ:
Пщлэжрэ град-столицэм дыклуэу
Мафлэ-джэд къабзий кэпщтар;
Абы щыгъуэ сэ бжеслат:
Мыр къомыштэ, Иван—флыктым!
Куэду, куэду гукъеуэшхуэ
Кыпхуихынущ абы уэ.
Атлэ мис иджы болъагъур
Сэ си псалъэм и пэжагъыр.
Ауэ иджы ныбжызолэ,
Мы кзулыкзури кзулыкзуктым;
Луэхур, си кзуэш, кытпэщылщ.
Уэ иджы пащтыхым хуэклуи
Занщлэу желэ абы мыр:
«Дыхуейщ, пащтыхь, хугу хужьыбзэу
Лэнлэитлэ занщлэу ярызыбзэ,
Тенджыз щлыбми щаллэ шагъыр.
Икли яжелэ псынщлэну:
Тлэклу нэхултэ кыищлрэ пэт
Дытехэнущ гзуэгум дэ».

Мес Иван пащтыхым хуоклуэ,
Икли занщлэу абы жырелэ:
«Дыхуейщ, пащтыхь, хугу хужьыбзэу

ІэнлѣитІ занщІэу ярызыбзэ,
Тенджыз щІыбым щащІ шагъыр.
Ахэр псынщІэу вгъэхъэзыр:
ТІэкІу нэхулъэр къищІрэ пэт
Дытехъэнущ гъуэгум дэ».
Абдеж пащтыхъым щещІ унафэ
Унэлуту яІэм деж
Къагъуэтыну Иван зыхуейр.
ИкІэм щІалэфІ къыфІещыж,
«ИкІи гъуэгу махуэ!» къыпедзыж.
Иужьырей махуэм, пщэдджыжьым жьыуэ
Иван шы цІыкІум къегъэуш:
«Ей! Тхъэмадэ! Ирикъунщ къэбжеяр!
Гъуэгу дежъэным и зэманщІ!»
Мис Иванушкэр къотэдж,
Гъуэгу техъэну хъэзыр мэхъу
Къещтэр Іэнлъэр, къещтэр хугур,
Тенджыз щІыбым щащІ шагъырри;
Нэхъ хуэбаІуэу зыкъехуапэ,
И шы цІыкІум тотІысхъэж,
ЩІакхъуэ Іыхъи къызыкъуех
МафІэ-джэдыр къигъуэтыну
Абы къуэкІыпІэмкІэ еунэтІ.

Махуибл хъуащи гъуэгум тетщ,
Еянэ махуэм ерагъыу мис
Мэз Іув гуэрым дежи нос.
Абдеж шы цІыкІум Иван жыреІэр:
«Мыбдеж губгъуэ щыплъагъунщ;
Губгъуэм и кум Іуащхъэ итщ,
Іуащхъэр зэуэ дыжъын защІэщ;
Пщэдджыжь нэхур къызэрыхъуу
Псынащхъэпсыр ирафыну
МафІэ-джэдхэр къэлъэтэнуш
Мис абдежым дубыдынуш».
Ахэм Иван щІегъэдэІури
Езыр губгъуэм йолъэдэж.
Мыр сыт губгъуэ! Псори щхъуантІэщ.
Налкъутналмэс мывэм ещхъщ,
Абы и щхъэм жьы тІэкІу щепщэм
МафІэ хъуаскІэр щырепхъыхъ,
Удз гъэгъа щхъуантІагъэм хэтми
Я дахагъыр жылэгъуейщ.
А губгъуэшхуэм деж щолъагъу
Пшэ гуэрэным нэсу лъагэу

Дыжбын защІэу Іуашхъэ ин,
Дыгъэм ар гъатхэ нуркІэ
Пшэплтым хуэдэу егъэлыд,
Бгы пэнтІыктым дыщэпс ирожэ,
И щхъэщыгухэм мафІэр щоблэ.
Мис шы цІыкІур Іуашхъэ-лъашхъэм
ЕпкІэу занщІэу бгыщхъэм дож.

КъыкІэлтыкІуэу гъуэгугІ еж,
Зегъэпсэхури мыр къыжелэ:
«Иджы, Иван, жэщ къыттохъуэ,
ЗыбгъэпщкІуни игъуэ мэхъу,
Иджы Іэнлъэм шагъыр икІэ,
Абы хугури ныхэкІутэ.
Уэри къуагъ зыпщІыным щхъэкІэ,
Адрей Іэнлъэм деж къуэтІысхъэ,
Щэхуу, тыншу зэгъэлъагъу,
Ауэ зикІ умыбэлэрыгъ
Нэхущэм нэмыс щІыкІэ
Къэлъэтэнущ МафІэ-джэдхэр,
Ахэр хугум хэуІуэнущ,
Къакъэ-пщІыпщІэу къэувынущ,
Нэхъ гъунэгъуу гу зылтыптэм
ЗанщІэу епхъуи зэщІэубыдэ.
МафІэ-джэдыр къэбубыдмэ
Макъыу уиІэмкІэ къэгуоу
Асыхъэтым сыкъэсынщ".
И къэпталыр иукъуэдийурэ
Иван шы цІыкІум жыреІэж:
«АтІэ абы сыкъысмэ щэ?
Іэлъэ гуэр сэ къэсщтэн хуейщ;
Мыхъумэ ар пщтырынкІэ хъунщ».
Абдеж шы цІыкІур мэбзэхыж
Папщэу Иван абы мэпщ,
Жыгей Іэнлъэм зыкъуегъапщкІуэ,
Хъэдэм ещхъу ар мэгъуэлъ.

Мис жэщыбгым и зэманым
Махуэ дыдэ къыпфІигъэщІу
Бгыщхъэм деж и нэхур щоблэр:
МафІэ-джэдхэр къащхъэщохъэ;
Къакъэ-пщІыпщІу къотІысэх,
Шагъыр защІэ хугур яшх
Ди Ивану щІэхъумари
КъыщІоплъ Іэнлъэм, джэдхэм йоплъ,

Езыр и щхьэм хуопсэлъэж,
Илэ и лъэр мэуи ещ!:
«Фу, емынэр зыхуэк!уэн!
Къэубыдамэ арат зэуэ!
Ахэр пщ!итхум ноблагъэ.
Уеблэм псори къэубыдамэ
Сытым хуэдэу бей сыхъунт!
Сыт пыплъхьэн—дахэ дыдэщ!
Псом я лъакъуэри плъыжьыбзэщ;
Я к!эр щэ—дыхьэшхэнщ!
Апхуэдэк!э джэдым пыткъым.
Сыт хуэдиз нэхуу къапихыр!
Хьэкужьыр щысым ещхьщ!"
Мис а псалъэр зэриухыу
Ди Иваныри папщэжу
 Иэнлъэ къуагъым къыкъопщыж,
 Шагъыр-хугум ныбгъэдопщхьэ,
Джэд щыт гуэрым и к!эм йопхъуэ
«Ей, шы ц!ык!уу тхышэ ц!ык!у!
Псынщ!эу къажэ, си ныбжьэгъу!
Маф!э-джэдыр субыдащ»,—
жи!эу гуоут Иван-делэ.
Тхышэ ц!ык!ур зэуэ къос.
«Уей, тхьэмадэ, уатек!уащ!—
Къыжыре!эр абы шы ц!ык!ум—
Епсынщ!эк!и къэпым идзэ!
Щхьэпсри быдэу зэрыдзэж.
Езы къэпри пщэм дэлъхьэж,
Дык!уэжынуи дегъэжьэж".
«Хьэуэ, джэдхэр сыгъэгъащтэ!—
Же!эр Иван.— Еплъыт модэ,
Я гуоу макъым дэгу уищ!ынщ!»
И къэпышхуэр иубыдащи
Ихъуреягъым зыщеухь.
Нурхэр гуащ!эу зэщ!элыдэу
Джэд хъушэшхуэр мэлъэтэж,
Я хъуреягъыр маф!э бзийуэ
Уафэ пшэкум хелъэсэж.
Ди Иванри як!элъыплъу
Яжэ пщтырым исым хуэдэу
Иэхэр ищ!уи мэгуоу.
Джэдхэр пшэхэм хок!уэдэж,
Ди гъусит!ри зэхуосыж
Пащтыхь мылъткур ягъэт!ылъри
Гъуэгу тохьэжри къагъээзэж.

Мис столицэм къосыж ахэр.
«Сыт къэпхъа уэ МафІэ-джэдыр?» —
КъеупщІащ Иван пащтыхьыр,
Унэлутым езыр йоплъ,
Адрейр хуэмышыІэу здэщытым
И Іэр дзэкІэ иудзэлѳащ.
«Сэ си гугъэмкІэ-къэсхъащ» —
Иван пащтыхьым жыриІащ.
«Дэнэ щыІэ?» — «Зэ увыІэ,
Япэ щІыкІэ унафэ щІы,
Бжэ щхъэгъубжэр зэхуащІыну,
ПщІэрэ, кІыфІ къэхъуным щхъэкІэ»
Абдежым пщыхэр зэбгырож,
Бжэ — щхъэгъубжэри зэхуащІ.
Мис Иван тырелъхъэ столым:
«Хъедэ, науэжь, атІэ нежьэ!»
Мис абдежым нур къэхъуащ,
ЦІыхуу хъуам я нэ ІуапІэ,
Пащтыхь щысми зиІэтащи
Макъыу иІэмкІэ мэгуоу:
«Ей, цІыху цІыкІухэ, мыр мафІэсщ!
Ей, пожарнэр къынэвгъэс!
Псы ятефкІэ, псы ятефкІэ!»
«Ар мафІэскъым, уэ къедэлѳу,
Ар зи нурыр МафІэ-джэдщ, —
Жери Иван мэдыхъэшх, —
Плъагъурэ, мис а гъэщІэгъуэныр
Къыпхуэсхъащ уэ, государь!»
АтІанэ желэр мыр пащтыхьым:
«УщІалэфІщ, Ванюшэ, щІасэ!
КъэпщІыжащ чэф сэ си псэр,
А гуфІэгъуэм и хъэтыркІэ —
Пащтыхьышыр уэ зепшэнщ!»

Ар зэхех пащтыхь шэщым
Япэм тетѳу щыта хъелэшым,
Гъумэ-тІымэуи къеупсэлъ:
«Зэ увыІэ, уэ быдзафэ!
Уэ сыт щыгъуи къохъулэнкъым
Апхуэдизу уакъыхэщѳу.
Сэ аргуэру уэ иджыри
ТхъэмышкІагъэм ухуэсшэнщ!»

Тхъэмахуищ абы текІауэ
Зы пшыхъ гуэрым щызэхуос

ПщафІэ гупыр, кѣулыкѣущІэхэр
Пащтыхьыжъым и пщэфІапІэм:
ПхъэшынакѣкІэ йофэр фо,
ИкІи йоджэр Еруслан.
«Ей! — кѣыжеІэр ящыщ зым —
СымыщІэхэу нобэ сэ
Кѣэзгѣуэтащи тхылъ цІыкІу гуэр!
Напэ бжыгѣэу куэди дэткъым,
Таурыхъу итри тхущ.
Таурыхъхэр сытым хуэдэ,
Ар жыпІэнкІэ гѣэщІэгѣуэнщ;
ИкІи Іущу зэхэлъхъащ!»
Псоми зыжъэу: «ТхуэжыІэщІэ!
Ар кѣыджыІэ, ди кѣуэш, жыІэ!»
АтІэ дэтхэнэр нывжесІэн?
Псори тху мэхъу; феплът 3э:
Зы таурыхъыр елэн Іуэхущ,
Адрейр пащтыхьым щхъэкІэщ;
Ещанэр... ялыхъ кѣилъхъэж си щхъэм...
Ае! КѣуэкІыпІэ пщыщ;
Мис еплІанэр: пщы Бобылщ;
Тхуанэр... тхуанэр... ах, сыгурыхуэщ!
Таурыхъ тхуанэр топсэлъыхъ...
Си гум жеІэр, жъэм жиІэжкѣым...
«АтІэ кІэрыкІ абы! — «Хъэуэ!» —
«Дахэ гуэрым папщІэу плэрэ?»—
«Тэмам! Топсэлъыхъ етхуанэр
Пащтыхъ-пщащэ дахэ гуэрым.
«АтІэ тІум, дэтхэнэра,
НывжесІэнур нобэ сэ?» —
«Пащтыхъ-пщащэр!— жаІэр псоми;
— Пащтыхьым папщІэ зэхэтхаш,
ДэркІэ дэгѣуэр дахэращ!
УедэІуэнкІэ ар нэхъыфІщ».
ЕдэІу гупри мэтІыс тыншу
Езыми щІедзэр мис зэпишу:
«Жыжъэ дыдэу нэмыщІ кѣэралхэм.
ЩыІэт, кѣуэшхэ, тенджыз ин.
А тенджызым зэпырыкІыу
ЩыІэу щытар дин зимыІэрт;
Дин зезыхъэу дэ ди щІыгум
ИкІыу зыри щымыІат,
Е уэркъ щыщу, е лъхукѣуэлІу,
А бгына тенджызым деж.
Ауэ хъэщІэ псалъэу жаІэ,

Пщашэ дахэ абы щыпсэууэ,
КъызэрыкӀуэу ар мыпщашэ
Ар ипхъущ, плъагъурэ, мис мо мазэм,
Дыгъэ гуэрри и дэлъхужщ.
Мис а пщашэм щхьэкӀэ жаӀэр,
Джэдыгу кӀэщӀыр плъыжью щыгъыу,
Дыщэ къэакъым езыр ису,
Дыжбын хьэнцэр ӀэщӀэлъыжу,
Езыр-езыру тенджызым щесу;
Уэрэд дахэр жиӀэу,
ИкӀи пхъэпшынэхэм еуэфу...»

УнэӀутыр абдеж щолъэт—
Жэрзэпыту сэреймкӀэ щӀопхъуэ,
Пащтыхь щылъми жьэхолъадэ;
Полым натӀэкӀэ тоуӀуэ,
Абы мыри бзэгуу хуехь:
«Си къуаншагъэр къызощтэж,
Уэ уи пащхьэм сыкъыхьаш,
Хуит сыкъэщӀи сыгъэпсалъэ!»
«Жылэ, ауэ пэж къэупсэлъ,
Зы пцӀы гуэри умыупс!» —
Жери ткӀийуэ пӀэм къыхогуоукӀ.
УнэӀут хьелэм къыжелэ:
«Дэ пщэфӀапӀэм дыщӀэсащ,
Уузыншэнуи бжъэ дефащ,
УнэӀутхэм ящыщ гуэрми
ТаурыхъкӀэ дигъэнщӀащ;
А таурыхъыр топсэлъыхь,
Пащтыхь-пщашэ дахэ гуэрым.
Уи шэщ зехьэм тхьэ иӀуащ,
Уэ уи жьакӀэм тхьэ хуиӀуащ,
А джэдыр ищӀэу жери—
Апхуэдэу желэр пщашэм щхьэкӀэ,
Зыщотхъужыр къыгъуэтыну!»
Жери полым тоуӀуэж.
«Ей, къысхуэфшэ шэщым Ӏутыр!» —
УнэӀутхэм ар тогуауэ.
Бзэгу зыхьар пэшхьэкум Ӏуту
УнэӀутхэр псори щӀопхъуэр,
Иван и деж ахэр нос,
Жей ӀэфӀ дыдэм къыхалъэфри
Джанэ пцӀанэу къалъэфэс.

КъыжыреӀэр мыр пащтыхьым:

«Къедэлү, Ванюшэ, хъыбар щылэш,
Зэхэсхаш мыпхуэдэу сэ;
НэгъуэщI джэд къэбгъуэтыфыну
Уи щхьэм тIэкIу ущытхъужауэ,
Зи гугъу пщIари пащтыхь-пщашэу" ... —
«Ар сыт, ар сыт, тхьэр зи гъусэ!
КIэлъыжелэр шэш зезыхьэм,—
Сыжейбащхъуэу тIэкIу къэзващ,
Абы ещхъу яжесIащ.
ЗэрыплъэкIкIэ хьелэ зехьэ,
Сэ абыкIэ куэд спыпхынкъым».
Пащтыхь жьакIэр пысысыхъу:
«Сыт уэ сыбдэджджэгурэ атIэ сэ?
Къэгуоуащ къаплъэ мыдэ,
Тхьэмахуищ дяпэ кIуэху,
Мы пащтыхь светлицэм деж
Пащтыхь-пщашэр къомыгъэсмэ,
Мыр зи жьакIэ ,тхьэ пхузоIуэ
Дэнэ дежикI, псы щIагъым дежми
УфIэслъэнкIэ уэ бжэгъупэм.
«ЩIэкI, пщылI». Иваныр гъыуэ,
И шы цIыкIур зыдэщылъу,
Мэкъуэщ боми ар мэкIуэж.

«Сыт, Ванюшэ, унэщхьей?
Уи щхьэ тIэкIурикI къехуэхай?—
КъыжыреIэр и шы цIыкIум—
Е, ныбжьэгъу, угъейшей?
Е бэлыхьым ухэхуа?»
Иван шы цIыкIум зыпщIэхедзэ,
Абы IэплIи, баи хуещI.
«Ей, шы цIыкIу, сунэхъуащ,
Пащтыхь-пщашэр къэсхьын хуейуэ
Пщэрылъ пащтыхьым къысхуищIащ.
Сыт сщIэжынур, тхышэ цIыкIу?
И шы цIыкIум мыр къыжелэр:
«Ар лажьэшхуэщ, си фIэш мэхъу;
Сыпщхьэпэни сэ слъэкIынщ.
Уэ а лажьэр къыщIыптехуэр
Сэ си псалъэм уедэлукъыми арщ.
Ауэ иджы уэ бжызоIэр,
Ар къулыкъукъым- къулыкъуейщ
Iуэхур, си къуэщ, къытпэщылъщ!
Уэ иджы пащтыхьым хуэкIуи
IупщIу желэ абы мыр:

Іэрубѳд ар тѳІыным папѳІэ
НапэлъэщІу тІу сыхуейщ,
Дыщэу дауи зы шатёр,
Шэджэгъуашхэм и хъэкъущыкъу
Тенджыз тІуащІэм щащІ варенэ,
Трифыхъынуи ІэфІыгъэкІэ".

Мис Иван пащтыхъым хуокІуэ,
Мыхэр псалъэуи жыреІэ:
«Пащтыхъ-пщащэр иризубыдыну
НапэлъэщІу тІу сыхуейщ,
Дыщэу дауи зы шатёр,
Шэджэгъуашхэ и хъэкъущыкъу
Тенджыз тІуащІэм щащІ варенэ,
Трифыхъыну ІэфІыгъэкІэ
«Сыхуейкъым нэхърэ ар нэхъыфІщ»
Ар жэуапу къет пащтыхъым.
Пщыхэм пщэрылъ яхуещІ
Иван щхъэкІэ псори
А сыхъэтым къагъуэтыну,
ИкІэм щІалэфІ къыфІещыж
«Гъуэгугу махуэри» къыщІегъуж.

Иужьырей махуэм и пщэдджыжьым
Иван шы цІыкІум къегъэуш:
«Ей! Тхэмадэ! Ирикъунщ уи жеиныр!
Гъуэгугу техъэным игъуэ хъуащ!»
Мис, Иванушкэр къотэдж,
Гъуэгугу техъэну зыкъегъэпс,
НапэлъэщІыр, шатёр дыщэр,
Шэджэгъуашхэм и хъэкъущыкъур,
Тенджыз тІуащІэм щащІ варенэр,
Трифыхъынуи ІэфІыгъэкІэ.
Алътмакъыми ирелъхъэ,
Щхъэпсыр быдэу екъузыж,
Нэхъ хуабаІуэу зыкъехуапэ,
И шы цІыкІум тотІысхъэж.
ЩІакхъуэ Іыхъэ къызыкъуех,
Пащтыхъ-пщащэр къигъуэтынуи
Абы къуэкІыпІэмкІэ еукъуэдй.

Махуибл хъуащи гъуэгугу тетщ,
Еянэ махуэм мис ерагъыу
Мэз Іув гуэрми ахэр нос,
Мис абдеж шы цІыкІум желэр:

«Мис мы гъуэгур тенджызым хуокIуэ,
Дахэ дьдэр гъэ хъурейм
А лъэныкъуэмкIэ щопсэу;
ТIо къудей ар къыкъуокI,
Махуэ кIыхьыр щIыгум щехъ
Тенджыз иным деж щопсэу,
НэкIи ар плъагъунщ пщэдей».
Мис а псалъэр зэриухыу
Толъкъуныр хужьу къокъубей,
А зи закъуэр зьдэпсэум
Тенджыз иным бгъэдолъадэ.
Мис Иванри шым къопсых,
И шы цIыкIуми мыр къеупсэлъ:
«АтIэ иджы гъэув пщылэр,
НапэлъэщIхэм шхыныр телъхъэ,
Тенджыз тIуащIэм щашI варенэр,
Трифыхьынуи IэфIыгъэкIэр.
Уэ къуэгъуалъхъэ пщылэ щIыбым,
Уи акъылкIи гупсысэ.
Плъагъурэ, къэякъ къыкъуэщыр...
Пащтыхь-пщашэр къыдосылIэ.
ЩIырырехъэ ар мы пщылэм,
Ирырешхэ, ирырефэ;
И пхъэпшынэм къызэреуэу,
И зэманщи ар зэгъащIэ.
Асыхъэтым пщылэм щIэпкIэ,
Пащтыхь-пщашэм занщIэу епхъуэ,
Быдэ дьдэу зэщIэубьдэ
ИкIи псынщIэу сэ къызэдждэ.
Япэ дьдэ пщIы унафэм
БлэзмыгъэкIыу сыкъэсынщ,
ИтIанэ хъэйдэ дежъэжынщ...
Ауэ сакъыу уэ кIэлъыплъ,
Ар зыгуэркIэ уэ бутIыпщмэ
ТхъэмыщкIэным ухэкIынкъым».
Абы хэту шыр мэбзэх,
Пщылэ къуагъым Иван къогъуэлъ,
Пащтыхь-пщашэм еплъакIуэнуи
Пщылэ джабэри къеугъуэн.

Махуэ бзыгъэ ныкъуэ хъуаш;
Пащтыхь-пщашэр къэсылIаш;
Пхъэпшынэр иIыгъыу пщылэм щIохъэ,
Iэнэ щытми бгъэдотIысхъэ.
«Хм! Мыра иджы пащтыхь-пщашэр!

Таурыхъми дауэ хэлъ—
Йогупщысыр шэщ зезыхъэр,—
И дахагъыр дэнэ щыІэ,
Пащтыхъ-пщашэкІэ гъэщІэгъуэн!
Зы дахагъи, мис хэмылъ:
ИкІи фагъуэщ, къандыргъейщ.
И гъумагъри бжьищ къудейщ;
А и лъакъуэр и лъакъуэ цІыкІур!
Фу! Джэджьейхэм яйм хуэдизщ!
Зыхуей дыдэр ирегуакІуэ,
Абы пщІэншэу сыхуэмей».
Пащтыхъ-пщашэр пшынэм йоуэ,
Ар ІэфІ дыдэуи дожъу
Иван ищІэнур имыщІэжу
И Іэдакъэр зыщІегъакъуэ,
ГуакІуэ макъым зыдедэлум
ИмыщІэхэу мэщхъэукъуэ.

Пшاپэр хуэму зэхэуаш,
И шы цІыкІури къэщыщаш,
Палъэ лъакъуэмкІэ кІуэцІоуэ,
Макъ губжьакІи ныщІогуауэ:
«Жей, си тІасэ, вагъуэм пежъэ!
ТхъэмыщкІагъэр уэ къэжей—
Сэркъым бжэгъум палъэхэнур!»
Абдеж Ванюшэ мыгъмэ еплъ,
ИкІи зэщыджэу мис йолъэлъ,
Ар шы цІыкІум игъэгъуну —
«Мы къуаншагъэр хуэгъэгъу Иван,
ЗэикІ дияпэ сымыжеин»
«АтІэ, алыхъым къыпхуигъэгъу!
ЩІогуауэжыр тхышэ цІыкІур—
Іуэхур иджыри зэІыхъакъым,
Ауэ иджыри умыжей:
«Пщэдджыжьым жьыуэ аргуэру
Дыщэ защІэу ди шатёрым
Фо ІэфІ тІэкІу щэфэным папщІэ
Мис а пщашэр къэсылІэнущ.
Иджыр гуэрыми ужеймэ,
Уи щхъэр псэууэ умылътэж»
Абдеж шы цІыкІум зегъэпщІуж!
Ди Иванри йожъэр лъыхъуэу
Мывэ дзакІэ, гъуцІунэжъ
Кхъухъ къутахэм къахихыну,
Япэм хуэдэу щхъэукъуэжмэ

ДзакІэ жанхэм кѡагѡушыну.

Иужьрей махуэм и пщэдджыжьым
Дыщэ защІэу да шатѡрым
Пащтыхь-пщашэр кѡосылІэ,
и кѡэакѡыр нэпкѡым кѡылуенэ,
Пхѡэпшынер илыгѡу пщылэм щІохъэ
Іэнэ щытми бгѡэдотІысхъэ...
Мис пхѡэпшынер мэбзэрабзэ
Ар апхуэдэу еуэт фІыуи
Аргуэрыжу Иванушкэм
И жеиныр кѡигѡэкІуащ.
«Зэ увылІэт, сурэтыджэ!—
Иваным желэр тэджурэ—
Абы фІэкІа услэщІэкІынкѡым,
Япэм ещхъуи сыбгѡэпцІэнкѡым».
Мис Иваныр пщылэм щІопкІэ,
И щхъэц кІыхъми зыкѡыхещІэ...
«Кѡажэ, кѡажэ, си шы цІыкІу!
Тхышэ цІыкІу, кѡыздэлэпыкѡу!»
Наплэзыплэм кѡос шы цІыкІур.
«Уэ, тхѡмадэ, уатекІуащ!
Иджы псынщІэу уэ кѡэшэс
Іэрубыдри быдэу кѡуз!»

Мис столицэм ахэр кѡос.
Пащтыхьыжьыр пщашэм пожъэ,
И Іэ хужьхэри кѡеубыдри
И дворецым ар здыщІешэ,
Данэ жѡауэр зыщхъэщыту
Жыгей Іэнэм бгѡэдотІысхъэ.
И нэ цІыкІухэм гуапэу щІоплѡэ,
Псалѡэ ІэфІкІи ар мэпсалѡэ:
«Кѡэмыхъуауэ пщашэ дахэ
Аразыуэ гѡусэ схуэхъу!
Сэ нэхѡапэ узэрыслѡагѡуу,
Лѡагѡуныгѡэм сигу еубыд.
Вындым хуэдэу уи нэ цІыкІухэм
Жэщым махуэр кѡыпытыжу
Сэ жеигѡуэ кѡызатынкѡым.
Е тыншыгѡуэ сэ згѡуэтынкѡым,
Зы псалѡэ гуапэ сэ кѡызжылІэ!
Джэгум щхъэкІи дыхъэзырщ,
Нэху зэрыщу, си нэху цІыкІу,
Ди нэчыхъри едгѡэтхынщи

Дэ дьтхъэжу дыпсэунщ».
 Пащтыхьыпхъуу пщашэ кIасэм
 Зы жэуапи иримыту
 Ибгъу пащтыхьым къыхуегъазэ.
 Пащтыхь мыгъуэр мыгубжъа,
 НэхьыкIэжу ехъуапсащ;
 ЛъэгуажьэпэкIэ поув,
 И Iэ цIыкIухэри екъуз,
 Щхъэр иубатэуи щIедзэж.
 «Псалъэ гуапэ сэ къызжыIэ!
 СыткIэ уи гур хэзгъэщIа?
 Е лъагъуныгъэу пхуэсщIара?
 Уэ, си насыпыр сыту мыгъуэт!»
 КъыжыреIэр пащтыхь пщашэм:
 «Уэ сыпшэну укъысхуеймэ,
 Махуищ пIалъэкIэ къэгъуэт
 Си Iэлъыну хыкум хэлъыр».
 «Ей! Къысхуевджэ, Иван мыдэ, —
 Гузавэжу гуоуащ пащтыхьыр—
 Езыр щIэпхъуэнми тIэкIуш иIар.

Иван пащтыхьым деж къэсащ,
 Пащтыхьым абы зыкъыхуегъазэ:
 «Иван! Тенджызым деж тхунэс,
 А тенджызым и щIэм щIэлъщ
 Пащтыхьыпхъум и Iэлъын.
 Иджы ар уэ къысхуэбгъуэтмэ,
 Узыхуейхэр сэ уэстынщ»—
 «Япэрей гъуэгуанэм лъандэ
 Ерагъыу си лъэр зызолъафэ;
 Уэ иджыри кIуэ тенджызым!» —
 ЖыреIэ пащтыхьым Иван.
 «Дауэ хъун сымыгузавэу, делэ,
 Сэ къэсшэну согузавэ!—
 ЖеIэр ахэр пащтыхь губжъам.
 Ар лъакъуитIкIи ину тоуэр, —
 ПсынщIэу техъэ уэ гъуэгуанэ!»
 Абдеж Иван къежьэж пэтрэ
 Пащтыхь-пщашэр къыкIэлъоджэ:
 «Ей, къэдаIуэ! Гъуэгу уздрикIуэм
 МыщIэ защIэу си унащхъэм
 Схубгъэдыхьы щхъэщэ схуэщI.
 ИкIи жеIэ сыкъэзылъхуам:
 Пхъум и гуапэт мыр ищIэну,
 Сытым щхъэкIэ щIэпхъума

Уи напэхур сымылѳагѳуу
Жэщ-махуищу мы блэкІам?
Си дэлѳху дыщэрикІ сытым щѳѳэкІэ
Пшэ гуэрэным хыхѳѳа,
Пшэхэм я щѳѳэм кѳыщѳѳэдэху,
И нур гуэри кѳысхуимыхѳу?
Уигу йомыгѳэху!» — «Сщыгѳупщэнкѳым,
КІуэ зыгуэркІэ сигу имыхумэ,
Ар зыхуэдэр сэ сщІэн хуейщ,
Хэт уи анэр, хэт уи дэлѳхур,
Узщалѳхуахэр хэт ящыщ?» —
Пащтыхѳ-пщашэм абы жыреІэ:
«Си анэр—мазэрщ, дыгѳэр—дэлѳхущ».
Пащтыхѳ щауэри кѳогуоу:
«Ещанэ махуэм деж кѳэсыж!»
Абдеж Иван кѳыщІенэр ахэр,
И шы цІыкІур зыдэщылѳу
Мэкѳуэщ бом ар мэкІуэжыр.

«Сыту, Ванюшэ, унэщхѳей?
Уи щѳѳэ тІэкІури кѳехуэхай?»
КѳыжыреІэр и шы цІыкІум.
«Кѳыздэлэпыкѳу, тхышэ цІыкІу!
Плѳагѳурэ, пащтыхѳым кѳишэну,
Мурад ищІаш пщашэ псыгѳуэр,
Тенджыз пщІэжым и деж сеху—
Иван шы цІыкІур щІегѳэдэлѳу—
Кѳызитари махуищ пІалѳэщ;
Улімэ абы уэ пэлѳэщи
Іэлѳын гѳуамэр уэ кѳэгѳуэт!
НэгѳуэщІ Іуэхуи си пщэ илѳщ,
Пщашэу псыгѳуэм кѳызжиІаш
И унэшхуэм сыщІыхѳэну,
Дыгѳэм, мазэм курмыш хуэсщІыну
НэгѳуэщІ ІуэхукІи саупщІыну...»
И шы цІыкІум кѳыжыреІэ:
«НыбжѳэгѳугѳэкІэ бжызоІэ,
Мы кѳулыкѳур иджыри кѳулыкѳукѳым
Іуэхур, си кѳуэш, кѳытпэщылѳщ!
Иджы кІуэжи, зыгѳэпсэху;
Пщэдджыжѳ жѳыуэ
А тенджызым дэ дыкІуэнщ».

Иужьрей махуэм ди Иван
Бжѳыныщхѳищ гѳуэмылэу кѳещтэ,

Нэхъ хуабагуэу зыкъехуапэ,
И шы цыкIум тотIысхъэжри
И гъуэгуанэм ар тоувэ...
Гъэпсэхугъуэ къызэфт, къуэшхэ!

Ещанэ Iыхъэ

*«Иджырэ къэс Макар хадэ къитIащ
Иджы Макар воеводым хэхуаш».*

Та-ра-ра-ли, та-ра-ра!
Шыхэр пщIантIэм къыдэкIащ;
МэкъумэшыщIэхэм къаубыдащ
ИкIи быдэу ирапхащ.
Жыгей щхъэкIэм къуаргъыр пысщ,
ИкIи йопщэр ар нактырэм;
Ар нактырэм къызэрепщэу;
Православнэхэр егъэчэф:
«Ей, къэдагуэт, жэмышхэт!
Псэуаш-щыIащ зэлI-зэфыз;
И лым щIидзэт гушыIэн,
Абы и фызрикI сэмыркъуот,
Абдеж щIадзэт я ефэн
Дунеишхуэр якъутэн!»
Ар таурыхъым и пэ псалъэщ,
Таурыхъри иджы къэкIуэнущ.

Ди куэбжащхъэм бадзэ тесым
Уэрэд гуэр мэуэ желэр:
«ХъыбарыпщIэу сыт къызэфтын?
Гуашэм нысэр еубэрэжъ:
Ар пхъэ кIыхъым тырегъэтIысхъэ,
КIапсэ цыкIукIэ абы тырепхэ,
Iэхэр лъакъуэм тырекъузэ,
Лъакъуэ ижъри еулъэпцI,
Уэ нэху щыхукIэ къыумыкIухъ!
ЩIалэгъуалэр зумыгъэплъ!
Таурыхъым ипэщ ар,
ТаурыхърикI мис ежъащ...

АтIэ, арати, Иван макIуэ,
Тенджыз иным Iэлтын лъыхъуэ.
Тхышэ цыкIури лъэтащ,
Япэ щхъэкIэ зы жэщ закъуэм
Верст минищэ зэпичащ.

ИкИи зэи ар псэхуакъым.

Хым гъунэгъуу здыбгъэдыхъэм
Шым Иваным къыжыреІэ:
«АтІэ, Ванюшэ, иджы сакъ,
Дакъикъищ хуэдизкІэ дэ
Дынэсынуц хуей нэщІ гуэрым—
Хы-тенджызым и нэпкъ иным;
Мис а ныджэм къытенащ,
Къуабэ-бжъабэу бдзэжъей-джей;
ИлъэсипщІым телъщ бэлыхъ,
Ноби ищІэркъым абы
Хуитыныгъэ къызэрихъын.
ФІэкъабылуи къолъэІунуц,
Дыгъэ къуажэм ущынэскІэ,
ХуитыныгъэкІэ ухуэлъэІуэну;
Ар блэжыну къэгъэгугъэ,
Уигуми быдэу уэ иубыдэ!»

Ар толъадэр тафэ нэщІым
Хы-тенджызым и бгъум деж;
Абы и кум кІыхъу илъщ,
Къуабэ-бжъабэу бдзэжъей-джей.
И джабитІыр къитІыкІащ,
Дзэжэ налъэхэм бжэгъу хэтІащ,
ИкІэм мэзыр щыкІыжащ,
И тхым къуажэ щаухуащ,
И ІупщІакІэм цІыхухэр щовэ,
Нэгузэрыхъэм джэгур щащІ,
И пащІитІу жыгей мэзым
Іэгъэбэгу хъыджэбзхэм къыщапщІ.

Мис шы цІыкІур джейм ирожэр,
И тхы къупщхъэм лъакъуэр топкІэр.
Къуабэ-бжъабэу бдзэжъей-джейм
И жьэр бгъуэуэ къызэщІех,
Хъэлъэу, дыджу хоцэтыкІ,
ГъуэгурыкІуэм къыжыреІэр:
«Фи гъуэгу фІуэ, зиусхъэнхэ!
ФыкъыздикІыр фыздежъар?»
«Гуащэм дэ дырилІыкІуэщ.
Дэ столицэм дыкъикІащ,—
Ар шы цІыкІум жыреІэ джейм
Дыгъэ къуэкІыпІэм занщІэу докІуэ,
Зи унащхъэр дыщэ защІэм.

«Си адэфІхэ, хъуну щытмэ,
Дыгъэм мэуэ фысхуеупщІ.
Бэлыхъ куэдрэ стебгъэлъыну?
ИкІи сыт гуэныхъу сщІа,
Мыпхуэдиз хъэзаб сшэчыну?»
«Ерэхъу, ерэхъу, бдзэжьей-джей!»
Ди Иван абы иредз:
«Уэ си адэу гущІэгъу зиІэ!
Еплъ, сэ сытхъэмыщкІэщ, хъэзаб стелъщ!
ИлъэсипщІым мис сыщылъщ...»
Сэри зэ сыпщхъэпэжынщ!..
Джейр Иваным йолъэу,
Езыри хъэлъэу хоцэтыкІ,
«Ерэхъу, ерэхъу, бдзэжьей-джей!»
Ди Иван абы йогуэу
Абдеж шы цІыкІур къыщохутэ,
Ар ныщІопхъуэр, нэпкъым йопкІэр,
Лъакъуэ щІагъми къыщІих сабэр
ЖыкІэрахъуэу плъагъу къудейщ.

Жыжьэ кІуа ар, е гъунэгъу,
Лъахъшэу лъэта, е Іэта,
Е зыгуэрым илъэгъуа,
Абы зыри хэзмыщІыкІ.
Таурыхъыр псынщІэу жаІэ,
Іуэхур хуомурэ йокІуэкІ...
Ауэ къуэшхэ, сэ къэсщІащ,
ІуэрыІуэтэжу зэхэсхащ,
А шы цІыкІур дэжеяуэ,
Уафэр щІыгум здыхыхъэжу,
Фызхэм щІэпыр здащэм,
Щэнджатэр уафэм здытыралъхъэм.

Иван щІыгур ІэщІыб ещІри
Уафэм и щхъэм къыщохутэ,
И натІэпэм пыІэр тесци
Пщыжь гуэр хуэдэ зэхекІухъ.
«Сыту дахэ! Сыту дахэ!
Ди хэгъуэгур дахэ щхъэ,—
Иван шы цІыкІум ар жыреІэ,
Уафэ къащхъуэ губгъуэм иту,—
Ар уэ уафэм ебгъэпщэжмэ
Лъэгурыдзи пщІы мыхъун,
АтІэ а щІыгур сыт ищІыс!..
ИкІи фІыцІэщ икІи ятІэщ,

Мыбдеж щыгур щхъуантлэ защлэщ,
И нэхуагъри сытым хуэдэ!..
Плъэт зэ модэ, тхышэ цыкIу,
Плъагъурэ, мес къуэкIыплэм деж
Пщэдджыжь пшэплъу ар мэлыд...
Уафэм и столицэу плэрэ...
Езыр икъукIэ зэрылгагэ!» —
«Паштыхъ хъуну дызщыгугъыу
Гуащэ-пщащэм и унащхъэщ,—
Тхышэ цыкIум ар жиIащ,
ЖэщкIэ дыгъэм и жеиплэщ,
ИкIи махуэкIэ шэджагъуэм
Мазэр абы йокIуэллэж".

Ныбгъэдохъэр; куэбжэм деж,
И щлэкIыплэр псыпс пкъо защлэщ
Дыщэ защлэуи гъэжащ,
Хъэлушыхъуи ухуэнащ;
И щхъэ дydэм вагъуищ тетщ,
А сэрейм и хъурегъкIэ
Жыг Iув дахэу шыгъэкIам
Жэнэт бзухэр щлопсэхъ.
Уэрэд гуакIуэр дырашей
А сэрейм сэрей къыгуэтхэр
Къалэ, къуажэу зэхэт къыпщохъу,
Вагъуэ защлэ сэрейм и щхъэм —
Урыс жорыр щыболъагъу.

Ди шы цыкIур пщлантIэм дохъэ,
Ди Иван абы къопсых,
Унэм щлохъэ мазэм деж
Мыбы хуэдэу псалъи желэ:
«Сэлам, Мазэм и къуэ Мазэ!
Пётр и къуэ Иваныр—сэрщ,
Хэгъуэгъу жыжьэ сыкъикIащ,
Хъыбар гуэри къыпхуэсхъащ»,
«Пётр и къуэ Иван, тIыс,—
Мазэм и къуэ Мазэм желэр,—
Иджы жылэ Iуэхуу уилэр,
Ди хэгъуэгум уи къыхъэкIэр,
А фи щыгум уи къикIыкIэр,
Цыху лъэпкъыгъуэу укъызхэкIыр,
Мы ди щлаплэм уи хуэээкIэр,—
Псори жылэ, умуцэху".
«Щы и щыжым сэ сыкъокI,

Си хэгъуэгур христианщ,—
Иван тӀысурэ щӀидзащ,—
Тенджыз инми сыкъикӀащ.
Гуащэ пщащэм сырилӀыкӀуэщ, —
Сэрей нэхум сэлам щыстыну,
ПсалӀи сиӀэщ, зэ увылэ!
«Мыр схужелэ сыкъэзылӀхуам:
Пхъум и гуапэт мыр ищӀэну,
Сытым щхъэкӀэ щӀэпхъума
Жэщ-махуищу мы блэкӀам
Уи напэхур симылӀагъуу,
Си дэлӀху дахэри сытым щхъэ
Уфа пшагъуэм хыхъэжа,
Пшэхэм я щхъэм къыщхъэдэхыу
И нур гуэри къысхуимыхъу?—
Ара си гугъэщ куэду Ӏэзэу
Пщащэ гуащэм псалӀэ жиӀэр;
ЖиӀэ псори пхуэмыӀыгъ,
Къэтыгъэншэу симыщӀэж
«Ар сыт хуэдэ гуащэу ӀӀэрэ?»
«Ар, пӀӀыхукъэ, гуащэ пщащэщ»
«Пащтыхь пщащэ?.. АтӀэ ар
— Уэрауэ ӀӀэрэ зыдыгъуар?»
Мэгуоу Мазэм и къуэ Мазэр.
Пётр и къуэ Ванюшки
Жэуап ирет «Ахъай сэра! ПлӀагъурэ,
Сэ пащтыхьым сыришызехъэщ
ИкӀи абы сыкъыгъэкӀуащ,
ТхъэмахуищкӀэ мис а пщащэр
И дворецым нэзмыгъэсмэ
Тхъэ иӀуащ, ди адэ
«Бжэгъум и пэм сыпилӀэну».
КъэгуфӀащэри Мазэр гъащ.
Иван щытми зыридзащи
Баи хуешӀыр, ӀэплӀи хуешӀыр.
«Ей, Ванюшэ, Пётр и къуэ—
Мазэм и къуэ Мазэм желэ,—
ХъыбарыфӀу къытхуэпхъар
Зыхуэзгъэдэнури симыщӀэ!
Дэ сыт хуэдэу дынэщхъейт,
Ди хъыджэбзыр кӀуэда тфӀэщӀри
АтӀэ, плӀагъурэ, мис аращ
Жэщищ-махуищ екӀуэкӀам
Пшэ фӀыцӀэжхэм сыщӀыхэтар,
Сынэщхъейщ, сынэщхъейщи

Жэшищ-махуищым сымыжей,
Щлакхъуэ бзыгъи къэзмыщтэж.
Си къуэ цыкӀури мис аращ
Пшэ уафэхэм щӀыхэтар,
И нур гуащӀэр щӀэункӀыфӀар,
Тхьэ дунейми нэху щӀимылэр:
Мис, и шыпхъу цыкӀу дахэу
Гуащэм щхьэкӀэ нэщхьейт ар.
АтӀэ, арикӀ дауэ щыт?
Е сымаджэ, е нэщхьей?»
«Псом яфӀощӀыр дахэкӀей,
Сэ къысфӀощӀыр къандыргъей,
Сенычым хуэдэу псыгъуэщ,
И гъумагъри бжьищ къудейщ;
Ауэ ар лы зэрыдэкӀуэу
И гъумагъмикӀ хэхъуэжынщ:
Зэхэпха, пащтыхьым ешэр».
Мэгуор Мазэр «Ах, бзэджащӀэ!
ПщӀиблым итым къишэн и гугъэщ
ЩӀалэ дыдэу хъыджэбз цыкӀур!
ИкъраркӀэ сэ тхьэ соӀуэ —
Фыз къэмышэу къэнэжынкӀэ!
Еплъ, а кхъахэм мурад ищӀар:
Мэш абы къихын и гугъэщ,
Жылэ абы здимысам!
ЗанщӀэу ӀыхьэфӀ зыхуищӀащ!
Абдежым Иван къыжыреӀэр:
«Сэ иджыри солъӀунуш,
НыбжесӀэнур джейм и лъӀуш...
Еплъ тенджызым, бдзэжъей-джей
Ныджэм дежым къытенащ:
И джабитӀыр къитӀыкӀащ,
Дзажэналъэм бжэгъу хэтӀащ...
А тхьэмышкӀэм лъӀу сищӀащ,
Езым щхьэкӀэ солъӀуну:
Гугъуехьыр щӀэх тепхыжыну?
Щхьэхуит хъуным сыт и Ӏэмал,
Сытым щхьэкӀэ абдеж щылъ?»
Мазэ къабзэм абы жыреӀэ:
«А бэлыхьыр абы щӀихьыр
Тхьэ Ӏизыным щымышынэу
Тенджыз щӀыӀум деж щиубыдри
Кхъухъу пшӀищ иудыргуащ.
Абы кхъухъхэр иутӀыпщыжмэ
Тхьэм бэлыхьыр трихыжынуш,

И у!эгъэри к!ыжынуш,
Гъащ!э к!ыхъик! иритынуш".
Абдеж Иван къотэджыжыр,
Мазэм сэлам ирехыжыр,
И пщэм быдэу зырешэк!
И нэк!уит!ми щэ ба хуещ!
Ат!э, Ивану Пётр и къуэ,—
—Мазэм и къуэ Мазэм желэ—
Си щхъэм щхъэк!и си къуэм щхъэк!и
Ф!ыщ!э иныр ныпхузощ!,
Дипхъуми и гур дахэ щ!ы,
Хъер мардэншэк!и тхуехъуэхъу,
Ик!и желэ мыр абы:
—Уэ уи гъащ!эм пщ!ыгъуш уи анэр,
Хъунш къэбгъар ик!и пшэчар;
Уи гугъуехъыр щ!эх пток!ыж,
Жъак!и пыткойм ик!и мыжъ,
Щ!алэ дыдэщ дахэк!ейш,
Уи нэчыхъыр щ!алэу зейр,—
Ат!э, ф!ык!э! Тхъэр уи гъусэщ!»
Зэрилъэк!ыу щхъэщэ ищ!ш,
И шы ц!ык!ум тет!ысхъэжш,
Л!ыхъужъ хахуэм хуэдэу фийри
Гъуэгу здэк!уамк!э къежъэжащ.
Иужьрей махуэм ди Иван
А тенджызым къэсыжащ.
Мис шы ц!ык!ур джейм ирожэр,
И тхыкъупщхъэм лъакъуэр топк!эр.
Къуабэ-бжъабэу бдзэжьей-джейм
Хэщэтык!ыу къыжъэдок!.
«Си адэф!хэ, къысхуэгъуа?
Е зэгуэрым къысхуэгъуну?».
«Зэ увы!э, бдзэжьей-джей»
Жери шыр щ!огуауэж.

Мис ар къуажэм деж къынос,
Щ!алэ псори зэхуешэс,
И соку ф!ыц!эр игъэсысу
Мыбы хуэдэу псалъи желэ:
«Ей, псэуак!уэ, фыкъеда!уэ,
Православнэу христианхэ!
Фэ къыфщыщу псым и щ!агъым
Щ!эт!ысык!мэ зыф!эмыф!ыр,
Нап!эзып!эм иребзэх,
Иджыпсту емынэ хъунуш:

Мы тенджызыр кѣэкѣуэнлѣэнуш,
Бдзѣжѣей-джейми зигѣэзэнуш»...
Мѣкѣумѣшыщлѣ цлѣыхухѣр псори
Православнѣу христианри,
Зѣщлѣогуауѣр: «тхѣѣмыщклѣагѣуѣщ!»
Жари унѣхѣм щлѣопхѣуѣж.
Гууѣ ялѣр зѣхуахус;
Гузѣвѣгѣуѣклѣ заужѣ,
Я хѣѣпшыпхѣр иралѣхѣѣжри
Джейр здѣщылѣтым кѣыщагѣанѣ.
А пщѣдджыжѣыр хѣуащ кѣушлыкѣу,
Кѣуажѣм зыриклѣ кѣыдѣнакѣтым
Псѣ зылуту зы цлѣыху гуѣр,
Мамай и дзѣр блѣклѣа жыплѣн!

Мис шы цлѣыклѣур джейм дожей,
И дамащхѣѣм кѣытохутѣ,
Кѣѣару илѣмклѣ мэгуоу:
Кѣѣуабѣ-бжѣабѣу бдзѣжѣей-джей!
Мы бѣлыхѣыр уѣ щлѣыптелѣыр,
Тхѣѣ лѣзынклѣ умышынѣу
Тенджыз щлѣылум деж щубыдри,
Кхѣухѣу пщлѣищ бдыриящи арщ.
Мис а кхѣухѣхѣр бутлѣыпщыжмѣ,
Тхѣѣм бѣлыхѣыр птырехыж,
Уи улѣгѣѣри мѣклѣыж,
Гѣѣащлѣ клѣыхѣри кѣыуетыж».
Мис апхуѣдѣу псалѣѣ желѣ,
И жыр шхуѣлум жѣѣклѣ йолѣ,
Зыкѣегѣѣщхѣри наплѣзыплѣм
Адрей нѣпкѣтым нытопклѣж.

Бдзѣжѣей-джейр кѣызѣщлѣохѣѣе
Луащхѣѣ ину пкѣтым зегѣѣазѣ,
Тенджыз иныр кѣѣокѣубей,
И жѣѣафитлѣми кѣыжѣѣдедз
Кхѣухѣым кхѣухѣ иужѣым иту,
Парус инхѣр ятетыжу.

Абы даушу кѣѣэхѣѣям
Хы пащтыхѣыр кѣегѣѣѣуш:
Гѣѣуаплѣѣ топхѣри ягѣѣауѣ,
Бжѣѣамий жахѣри дожѣу
Парус гужѣми зыкѣѣелѣт,
Ныпри и щхѣѣм щѣбырыб,

Попри гупым яхэуващи
Тхэ йолъэлур, Іэджи къев.
Кхъуафэжъей зезыхуэ гупми
Уэрэд чэфыр зэдалэт;
«Уэ тенджызу тенджызыбгъуэ,
Зи хъурегъыр губгъуэ ин,
Жыжъэ дыдэу щыгум ибгъу,
Кхъухъхэр уи деж къытокъыж...»

Хы толкъуныр къокъубей,
Кхъухъхэр нэм къиштэж къудейщ,
И жъэ иныр зэщыхауэ,
Хы толкъунхэр зэгуиуду:
Къуабэ-бжъабэу бдзэжъей-джейр
Зичэтхъэжу мис мэгуоу:
«СыткІэ иджы сыпщхъэпэн?
СыткІэ гу сэ ныфлъыстэн?
Блащхъэ щыгъэ фыхуеин?
Дыщэ бдзэжъей фыхуеин?
Налкъутналмэс фыхуеин?
ФэркІэ сыткІи сыхъэзырщ!» —
«Къыдэптыну, бдзэжъей-джей,
А жыпІахэм дыхуэмей,—
Ар жыреІэр ди Иван—
Къэбгъуэтыну дызыхуейр
Пащтыхъ хъункІэ дызщыгугъыу
Гуащэ пщашэм и Іэлъынщ»
«Ерэхъу, ерэхъу! Ныбжъэгъум щхъэ
ТхъэкІумэрылти фэ фхуэфащэщ!
Ахъшэм мыхъуу къэзгъуэтынщ
Гуащэ пщашэм и Іэлъын"
Ар жэуапу джейм къыретри
Псым ар мывэу щІотІысыкІ.
Мис ар и кІэмкІэ зеухъ,
Зичэтхъэжуи зэхуешэс,
Псым псэущхъэу хэпсэхуыр
Псалъэу мыхэр яжыреІэ:
«Ахъшэм мыхъуу къысхуэвгъуэт
Гуащэ пщашэм и Іэлъыну
Пхъуантэм дэлъу псыщІэм щІэтыр.
Ар нэхъапэ къысхуэзыхыр
Нэхъ Іэтащхъэу согъэув:
Пщым я пашэу ар къызобж,
Унафэ Іущу сэ фхуэсщІар
ФымыгъэзащІэмэ... сэ фэ!»

Бдзэжьей хужьхэм щхьэщэ ящІри
Щхьэж и занщІэу зэбгырож.

Сыхьэт заул текІа иужь
Осетрэ хужьу тІу зэщІыгъуу
Джейм хуом дыдэу къосылІэж,
ИкІи щэхуу мыр къаупсэлъ:
«Паштыхь лъагэ! Умыгубжь!
Тенджыз псори дэ къытфІошІ,
КъэткІухьауэ, къэтплъыхьауэ,
Ауэ зыри дымыгъуэт.
Ауэ дэ къытщыщ ёрш гуэрым
Хуэлэжьынут а унафэр:
Тенджыз куэдым ар мэджадэ,
Пэжу абы нэхъ ищІэнщ;
Ар езымикІ ищІа хуэдэ,
Щыплэ гуэрымкІэ бзэхащ» —
«Зы дакъыкъэкІэ къэвгъуэт,
Си каютым деж къэвгъэс!» —
Джейр губжьауэ ящІогуауэ,
И пашитІри зонтІэлуж.

ОсётритІым щхьэщэ ящІ,
Земскэ судым деж щІэпхъуащ,
ИкІи унафэу мыр ящІащ:
Джей унафэри ятхыну,
Псоми пщэрылъ хуащІыжыну,
Пхъэру яІэр щІагъэпхъуэну,
ИкІи ёршыр къаубыдыну.
Лещ унафэр къызэхех,
Джейм жиІа унафэр етх;
ЧэнджэщэгъукІэ зэджэ сомми
УказыкІэм Іэ щІедзыж;
Алыркъэшми зэгуепІэжри
И мыхъурыр тыредзэж.
ДельфинитІ абдеж къыраджэ,
ЯщІа унафэри жыралэ,
Паштыхьым и хьэтыркІэ
Тенджыз псор къызэхажыхъу
Мис а ёршу алаушыныр,
КІийрейуэ къуейщІейжьыр,
Дэнэ щыІэми къаубыду,
Ар паштыхьым къыхуашэну.
ДельфинитІми щхьэщэ ящІ,
Ёрш лъыхъуакъуэ тІури щІопхъуэ.

Зы сыхьэткилэ тенджызхэм
Зы сыхьэткилэ псы ежэххэм,
Емызэшу кълалъыхъухъ,
Гуэлу щыларэ кълажыхъ,
Псы тлуащлэм зэпросыкI,
СытмикI ёршыр ямыгъуэт,
Я гъын кълаклуэу дельфинитIмикI
Кълагъэзэжри кълуклуэлIаж...

Хъуари щларэ ямыцIыхухэу,
Псы луцIамкIлэ кълэмыхъуауэ,
ДельфинитIым макъ зэхах.
Псы луцIамкIлэ абы ягъазэ,
Псым и щлагъым нэс йосыххэр—
Плъэмэ: кълалъагъу къламыл щлагъым
Ёрш карасым зыхищIауэ
«Фысамбыр! фихъ емынэм!
Еплъ даушу кълалэтар,
Зауэклуэжъ бэлыхъ жыплэн!» —
Жари пхъэрхэр щIэгуоуащ.
«АтIэ фи луэхуу сыт кълытпылъ?»—
Ёрш дельфинхэм кълащIогуауэ,—
КIийрейуэ кълуейщIеижъ!
Уэ уфIэфIт кълэбджэдыхъын,
УщIыкIейуэ кълэпкIухъын,
Унэм уискъым, ущысыфкъым!..
АтIэ, дыноплъу дыщытын,
Мыр пащтыхъым и указщ,
Иджыпсту абдежым нэс",

Абдеж дельфинхэр абы йопхъуэ,
ИкIи быдэу зыкълыхащIэ,
Джейм и дежи кълырашажъэ,
Ёрш зеухъ икIи мэгуэу:
«Уэ, си кълуэшхэ, маржэ хъун!
Севгъэзауэ тIэкIунитIэ.
Бзадженаджэу а карасым
Ауан гупышхуэм сэ сахэту
Абы хъуэн куэд кълызипэсащ»
Щымыхъужым щэху хъужащ,
ДельфинитIмикI ар яIыгъыу,
Быдэ дыдэу зыхащIауэ,
Псалъэ закълуи жимыIэжу,
Пащтыхъ пащхъэм ихъэжащ.

«Апхуэдизрэ сыт уэ пщлар?
Дэнэ уэ къэбджэдыхьа?" —
ГъуэгурыкIуэ, хьэм къилъхуа?
Джейр губжъауэ щIэгуэуащ.
Ёрш лъэгуажьэкIэ уващ.
ИгъэхъамкIи зеумысыж,
Къыхуигъэгъунуи мэлъаIуэж.
«Ерэхъу, алыхьым пхуигъэгъунщ!
Джей абрагъуэм ар жиIащ—
А уи лажьэр пхузогъэгъу
БжесIа Iуэхур къысхуэлтыхъу». —
«Сыхуэчэфу, джей бэлыхь!» —
ЖиIэу ёршыр кIийуэ щытщ.
«Тенджыз псори уэ къэкIухъ,
Гуащэ пщашэм и Iэлъыныр
ПщIэуэ пIэрэ?" —«Iэу, сымышщIэу!
Зэ ежъэгъуэм къэзгъуэтынщ» —
«АтIэ, маржэ, псынщIэу кIуэ,
ЕужьэрэкIи къысхуэгъуэт!"

Абдеж пащтыхьым щхьэщэ хуещIри,
Ёрш зигъэшу къыщIокIыж.
Унэлутхэм ар йохъуэн,
Плотва къоми зэкIэщIедз
Салакушкэ цIыкIуихми
Я пэнцIывыр зэгуеуд.
Мис апхуэдэ Iуэху елэжьри
Тегушхуауэ йох архъуанэ,
Псы куупIэм и щIагъ дыдэм
Пхъуантэ цIыкIури къыщIетIыкI
И нэхъ мащIэкIи путищэм
Яку нэсу и хьэлъагъыр.
«Ей ,къызэрыкIуэ цIыкIукъым Iуэхур!»
Тенджыз псоми макъ негъэс,
Сельду хэсри зэхуешэс.

Сельдхэр чэфу къызэхуос,
Пхъуантэ цIыкIум еIэу щIадзэ,
Абы хьэкIапсэу зызэпадзэ,
Ауэ сытмикI мис мэгуэу—
Уа-уа-уа- о-о-о!
Сыт хуэдизрэ мыгуэуами
Я кIэтIийхэр зэщыкъуащ:
Пхъуантэ цIыкIуу угъурсызрикI

Зы шэрэчкІэ тІэкІу кІуэтакъым.
«Тэмэм дыдэу фыселёдкэщ!
Аркъэ папщІэу чынутІ фхуэфашщ!»
Губжыпауэ ёршыр гуоури
Осетр лъыхъуэ щІомбрыуэж.
Абдеж осетрхэр къосылІэ,
Быдэу пшахъуэм хэтІысхъауэ
Іэлъын плъыжъыр зыдэлъ пхъуантэр
Даушыншэу къалэт.
«АтІэ, ныбжьэгъухэ, фыкъедаІуэ,
Мыр пащтыхъым деж нэвгъэс,
Сэ псы щІагъым сехыжынщ,
ИкІи тІэкІу зызгъэпсэхунщ,
СщІэкъым, жейри къыстеуаш,
Куэду си нэхэр щІелъафэ...»
Осетрэ къомри мис къожъэж,
Ёрш-хъелэшри псым хохъэж,
ЗыхищІауэ ар дельфинхэм
Къызхалъэфауэ щытам,
ЩыхъэжынкІэ хъунщ карасым,—
Ауэ абы зы хэщІыкІкъым,
Иджы ахэм дапывгъэкІ,
Иван иужъым дивгъэхъэж.

Хы тенджызыр икъукІэ хуэмт.
Пшахъуэ щІыІум Иван тесу,
Тенджыз щхъуантІэм хэс джейм ежъэрт
А бэлыхъми хуэгурымт;
Мис а пшахъуэм бгъунжу телъу
Тхышэ цІыкІурикІ щхъэукъуат.
Пщыхъэщхъэпэри къоблагъэ;
Дыгъэр хуэмурэ мэлъахъшэ;
Уафэм пшэплъым зиубгъуаш,
Ауэ джейр къэмыкІуэжт.
«Уэ дыгъуакІуэ, теурэз хъун!
Плъагъурэ зэры хы шейтІан!—
Щхъэм хужелэр ар Иван—
КъызжиІат пщыхъэщхъэ нэс
А Іэлъыныр къигъуэтыну,
Ар иджыри къигъуэтакъым,
Джаур дыдэ, щхъэубатэ!
Къухъаш дыгъэр, ар къэсыжкъым
ИкІи..." Хыр абдежым къэкъубеаш:
Бдзэжьей-джейри къыкъуокІыжри
Мыр Иваным къыжыреІэ:

«Уи хьэлэлыгъэм и хьэтыркIэ
Си пщэ илъри згъээщIащ»
Мис а псалъэм щIыгъуу пхъуантэр
Пшахъуэ щIыIум къытехуащ,
Тенджыз нэпкъри дэхъеящ.
«АтIэ, иджы дызэпэкIуэжащ
Укъысхуей иджыри хъумэ,
Аргуэрыжу сэ къызэджэ,
Уэ щыпкъагъэу къысхууиIар
Сщыгъупщэнкъым... Хьейдэ, фIыкIэ!»
Джейм и псалъэр щегъэтыж,
ЗеутхыпщIыжри псым хопкIэж.

Тхышэ цIыкIур къэушащ,
ЛъэкIэ уври зиутхыпщIащ.
Ар Иванушкэм къеплъащ
ГуфIэщауэ плIэ допкIей:
«АтIэ, джейуэ джейм и къуэж!
ЩIыхуэр дэгъуэу ппшыныжащ!
Уэ, упсэу бдзэжьей-джей!—
Жери тхышэр кIэлъогуоу—
АтIэ, тхъэмадэ, зыхуапэж,
Гъуэгум зэ дытегъыхъэж,
Ди махуищыр мис блэкIащ,
Дэ ди пIалъэр пщэдей йокI,
Лыжьри лIапэу къыщIэкIынщ.
Жэуапу мыр Ванюшэ желэ:
«Сэ сфIэфI дыдэу къэсIэтынт,
Къару дэнэ сэ къисхын!
Пхъуантэ цIыкIур икъукIэ хьэлъэщ
ШейтIан защIэу щитху дэсынщ,
Бзадженаджэу джейм дигуауэ.
Щэ еIэгъуэ селэгъыхэщ!
Хьэлъэ дыдэщ къэмышъуауэ!»
Абдеж шы цIыкIум жэуап имыту
Мывэ цIыкIу фIэкIа умыщIэу
Пхъуантэ цIыкIур къипхъуэтащ,
И пщэм ихъри дилъхъэжащ.
«АтIэ, Иван, къэшэс псынщIэу!
Пщэдей пIалъэр йокI, зэгъащIэ.
Унэ гъуэгурикI зикI мымащIэ".

Пщэдджыжь еплIанэр къызэщIичу
Иван столицэм къэсыжащ.
Пащтыхьыр псынщIэу абы пожьэ.

«Си Іэлъыныр! Ар мэгуоу».
Иван и шым къопсыхыжри
Зигъэпагэу мыр къыжелэ:
«Мис мыращ уи пхъуантэ цыкӀур!
Къырегъаджэ уэ зы гуп
Езы пхъуантэр цыкӀу уфӀэщӀми
Нэхъ емынэр пхуипӀытӀынщ».
А сыхъэтыми пащтыхъым
Фочауэу щыӀэр зэхуешэс,
Светлицэм пхъуантэр щӀагъэувану
А сыхъэтым ет приказ—
Езыр пщащэм деж мэкӀуэж.
«Уи Іэлъыныр, къагъуэтащ,—
Ебзэрабзэу къев абы.—
Щхъэусыгъуэ умыщӀыж,
Нэху зэрыщу, си нэху цыкӀу,
Ди нэчыхъыр идогъэтх.
АтӀэ, тӀасэ, уэ ухуейкъэ
Уи Іэлъыным уеплъыжыну?
Ар ухуеймэ сэрейм щӀэлъщ».
Гуащэ пщащэм къыжыреӀэ:
«СощӀэр, сощӀэр! Ауэ, ухуеймэ,
Нэчыхъ тхыгъуэ нэмыса»—
«Сытым щхъэкӀэ, си нэху цыкӀу?
Сэ уэ псэкӀэ узолъагъу;
Щхъэич сощӀыр, къысхуэгъэгъу,
Сыхъуащ Ӏейуэ къэшэныгу.
Уэ зыгуэркӀэ... итӀанэ сэ
Пщэдей нэмысу силӀыкӀынщ.
Уигу къысщӀэгъутэм, пщащэ-гуащэ!»
МырикӀ пщащэм жыреӀэж:
«АтӀэ зэплъыж, уи цыр тхъуащ;
Илъэс пщыкӀутху сыхъуа къудейщ:
Дауэ нычыхъ едгъэтхын?
Пащтыхъ псори дыхъэшхынщ.
Бын и бынщ къишар жаӀэнщ!»
КӀуэ пащтыхъыр губжыпащ:
«Зэ дыхъэшххэу иреплъыж—
А сыхъэтым зызгъэзэнщи
Субыдынщ я пащтыхъыгъуэр!
Сулъэпсынщ лъэпкъыгъуэу яӀэр!» —
«МыдэхъэшхыпэнумикӀ
Хъуну щыткъым нэчыхъ ттхын—
Удзыр гъагъэкъым щӀымахуэм,
Сэ сыдахэщ, уэ усыт?...

СыткІэ уи щхъэ ущытхъун?»
Пщакъэм псалъэу ар педзыж.
«Сэ сылІыжъми сылІыхъужьщ!—
Паштыхъым жэуап иретыж—
Зэ тІэкІу ещхъу зыкъэзгъэпсмэ
Лыгъэжъ зыхэлъ щІалэ хахуэу
Хэт къызэплъми сыщыхъунщ.
Абы сыткІэ дахуэныкъуэ?
Дызэрышэмэ аракъэ».
Пщакъэм жэуап къыретыхъу:
«СыщІыхуэныкъуэр мис мыращ,
СыдэкІуэнкъым сэ игъащІэм
Хъэлэ-болэм, зи щхъэц тхъуам,
Кхъахэм, икІи дзагуэ хъуам!»
Паштыхъы мыгъуэр щхъэм щІотІахъуэ,
Нэщхъей хъуауи къыжыреІэ:
«Сыт сщІэжыну, пщакъэ-гуащэ?
Сыхъуащ Іейуэ къэшэныгу;
Си гум къеуэм и щІыІужкІэ,
«СыбдэкІуэнкъым, сыбдэкІуэнкъым!» —
«СыбдэкІуэнкъым зи щхъэц тхъуам,—
Пщакъэ-гуащэм аргуэру желэр,—
Япэм хуэдэу щІалэ хъужи —
А сыхъэтым ди нэчыхъщ»—
«ТІэкІу гупсысэ, пщакъэ гуащэ,
ЗэикІ щІэрыщІэу цІыху къалъхужкъым,
Къэмыхъуар зыгъахъэр тхъэрщ»
Пщакъэ-гуащэм мыр къыжелэ:
«Уи щхъэм тІэ ущымысхъыжмэ,
Уэ щІалэщІэ ухъужынщ.
КъедэІу: занщІэу ,нэху зэрыщу
ПщылІу уиІэм пщэрылъ яхуэщІ,
Лэгъуп инхэр зэфІадзэну,
Псоми мафІэ щІащІыхъыну.
Япэ итым ифкІэн хуейщ,
Псы щІыІэбзэ из хъухун,
ЕтІуанэм- псы къэкъуалъэ,
Лэгъуп щанэм- къавэу шэ,
АрикІ изу къэкъуэлъэжу.
Мис аращ къэпшэн ухуеймэ,
ЩІалэ дэгъуэ ухъу уфІэфІмэ,—
Іэщэ-фащэр зыщыпхынщ,
Шэм ухэсу зыбгъэпскІынщ,
Псы къэкъуалъэм ухэпкІэнщ,
Псы щІыІэбзэм укІуэжынщи

АтІанэ сэ бжесІэнщ, ди адэ,
Уэ уохъужыр щІалэ дыдэ!»
Пащтыхьым псалъи пимыдзэу
Шэщ зезыхъэр къыриджащ.
«Сыт аргуэру кІуэ тенджызым?—
НыжыреІэ Иван пащтыхьым,—
Ар щыІэжкъым, зи щІыхъ ин!
Сэ арыншэуи гугъу сехъащ
Сыт къэхъуами сымыкІуэн!" —
«Хъэуэ, Ванюшкэ, аракъым.
Пщэрылъ сощІыр сэ пщэдей
ПщІантІэм лэгъуп щыпалъэну,
Псоми мафІэ щІащІыхъыну.
Япэрейм, си гугъэщ щыІэу
Из хъухункІэ псы искІэну,
ЕтІуанэм псы къэкъуалъэ,
Лэгъуп щанэм къавэу шэ,
АрикІ изу къэкъуэлъэжу.
Уэ зэ папщІэ уегугъуну,
Деплъын папщІэ лэгъупищым—
ПситІрэ шэрэ зэрыкІахэм
Хуейщ зэрызэ зыщыбгъэпскІын».
«Плъагъурэ абы къыздыщІидзэр!—
Псэлъэн щІедзэр ди Иван—
Ягъэвэпхъыр кхъуэ шыр цІыкІуш,
Е гуэгушщ, е джэджьейщ;
Ауэ сэ, сыкхъуэшыркъым,
Сыгуэгушкъым, сыджэджьейкъым.
Ауэ, кІуэ, псы щІыІэм деж
ЗыщыбгъэпскІыну хъуну собж.
Ауэ сыбгъэвэпхъыу зэрыщІэбдзэу,
Абы сыбгъапцІэу сумышэн.
Хъунщ, пащтыхьым къызэпщІар,
ПцІыкІэ Иван ебгъэщІар" —
Пащтыхъ жьакІэр зэщІэсысэу:
«Сыт? Уэ солъэІуу сыщытыну!—
Ар мэгуоу —Ауэ еплъ!
Пщэдджыжь нэхур къищІыхун
А пщэрылъыр умылэжъмэ—
Уэ бэлыхъыр къэблэжъащ
ЯжесІэнщи уезгъэлІынщ,
ЦІыкІу-цІыкІухэу уезгъэпІытІынщ.
Бзадженаджэ, иджы щІэкІ!
Иван зэщыджэу бгъэдокІыж,
И шы цІыкІур зыдыщІэлъу

Мэкъуэщ бом ар мэкӀуэж.

«Сыту, Ванюшэ, унэщхъей?
Уи щхъэ тӀэкӀури къехуэхай?—
КъыжыреӀэр и шы цӀыкӀум—
Зи къэшэгъуэу псэлтыхъу лӀыжъым
Иджыри игу къэкӀаӀэ?»
Иван шы цӀыкӀум зыпщӀэхедзэ,
Абы ӀэплӀи баи хуещӀ.
«Ей, шы цӀыкӀу, сунэхъуащ!
Иджы абы сыӀэщӀокӀуадэ;
Егупсысыт, пщэрылъ ещӀ,
Шэрэ псырэ зэрыкӀауэ
Лэгъуп кӀуэцӀым зызгъэпскӀыну:
Зы лэгъупым итщ псы щӀыӀэ,
ЕтӀуанэм псы къэкъуалъэ,
Ещанэр пщӀэрэ шэ къэващ».
Мыр шы цӀыкӀум къыжеӀэж:
«Мис ар Ӏуэху мэхъу, Ӏуэху ирокъу!
Абдеж ухуейщ щыпкъагъэу сиӀэм
Псалъэм щыщщи ныбжызоӀэ:
Джэд къабзийр къэпщтэн хуеякъым,
Мис а Ӏейуэ бзадженаджэм
Уи пщэм лажъэр къыдилъхъащ.
Умыгъ, армикӀ, зи унагъуэ!
Ӏэмал гуэркӀэ дытекӀуэнщ.
Сэ нэхъапэ зызгъэлӀэнщ,
Уэ, Иван, укъэзгъанэ нэхърэ.
КъедэӀу: пщэдей нэху зэрыщу
Мис а пӀалъэм, пщӀантӀэм деж,
ЗэращӀ хабзэу зыботӀэщӀ.
ИтӀанэ желэр: «Псор зи фӀыщӀэ,
Хъуну пӀэрэ пщэрылъ пщӀын,
Тхышэ цӀыкӀур моуэ къашэу
Напэлъагъу сыӀуплъэжыну»
Ар пащтыхъым къыпхуидэнщ,
Сэри си кӀэр тӀэкӀу иссэнщ,
Лэгъуп псоми пэр хэсщӀэнщ,
Псыри тӀо ныптезутхэнщ,
ИтӀанэ ину сыфиинщ,—
Уи жъэр быукъыу ущымыт:
Шэ къэкъуалъэм занщӀэу хэпкӀэ,
КъыкӀэлъыкӀуэу псы къэкъуалъэм,
Абы хэкӀи псы щӀыӀэбзэм.
Абы кӀэлъыкӀуэу Тхъэ елъэӀуи

Кіуэ гъуэлъыжи тыншу жей».

Иужьырей пщэдджыжьым жьыуэ,
Иван шы цыкIум къегъэуш:
«Ей, тхъэмадэ, умыжей!
Дихъэн хуейщ ди Іуэху иужь».
Абдеж Ванюшэр щхъэм щІэтІахъуэу,
Зиукъуэдийуэ къэтэджащ
Пхъэбгъу сэреймкIэ жорыр щищІри
Пащтыхь пщІантIэмкIэ дыхъащ.

Лэгъупыжьхэр къавэу дэтт,
Ихъурегъри зэпикIухъу
ГущхъэІыгъхэр, пщафІэу яІэр,
Унэлутхэр зэбгъэдэст,
Псоми мафІэр зэщІагъэстт.
Иван мыгъуэм и гугъу ящІт,
Зэзэмызи зэлущащэт,
Иван псоми ауан ящІт.

Бжэхэр мисыр зэІуахаш;
ПащтыхьитІри къыщІэкIащ,
Тахътэм тетуи зыкъагъэпс
Лыгъэ зиІэм къайплъэкIуэну.
«АтІэ, Ванюшэ, зыкъэтІэщІ,
ЗыщыгъэпскI лэгъупхэм, къуэш!»
Иван пащтыхьыр къегуоуаш.
Псалъэ закъуи нypимыдзу
Иван абдежым зыкъетІэщІ.
Гуашэ-пщащэу зи щІалэгъуэм
Лы пщІанэшхуэм емыплъыну
И къепхъухыр къырепхъух,
Иван лэгъупым къытоувэр,
Абы хоплъэр, щхъэм щІотІахъуэр.
«Сыт, Ванюшэ, ущІэувыІар?
Пащтыхьыжьыр абы щІогуауэ.
Къуэш, гъэзащІэ уи пщэ илъыр!»
Иван жеІэр: „Псор зи фыщІэ,
Хъуну пІэрэ пщэрылъ пщІын,
Тхышэ цыкIур зэ къысхуашэу
Напэлъагъу сылуплъэжын»
Абы пащтыхьыр еувэлIащ,
ИкIи пщэрылъ яхуищІащ,
Тхышэ цыкIур къыхуашэну.
ИкIэм тхышэр мис къыхуашэ,

Къэзышари бгъэдоклъж.

Мис шы цыкълур клэклъ мауэ,
Лэгъуп псоми и пэр хещлъ,
Псыр Иван тлъу треутхэ,
Итланэ ину ар мэщыщ
Иван шы цыклум йоплъыжри
Занщлъу хопклэр лэгъуп къавэм,
Къыклэлъыкълуэу адрей щытым,
Иклэм хопклэр лэгъуп щанэм.
Къыхэкълъжмэ зэрыхъуар —
Таурыхъкли жылэгъуейт,
Перо дыдэккли тхыгъуейт!
Мис ар фащэу узэдащ,
Гуащэ-пщащэм щхъэщэ хуещлъ,
Лыхъужь плъэкклэккли зеплъыхъ,
Зегъэпагэр, пщыжьым ещхъщ.

«Гъэщлъэгъуэнщ ар! — мэгуоу псори
Зэиклъ жалэу зэхэтхатэкъым
Цыху апхуэдэу къэдахэжу!»

Пащтыхъыжьым зыкъетлъщлъ,
Іпэ жорри мес тлоу ещлъ,
Жыгъуомплъ ...лэгъупым—ар ховыхъ!

Гуащэ-пщащэр мес къотэдж,
Самбырынхэу и Іэр ещлъ,
И къепхъухри еІэтыж,
Цыху зэхэтым къажыреІэ:
«ФІэфІт пащтыхъым куэд вгъэщІэну!
Сэ сыхуейщ пащтыхъ сыхъуну.
Фигу сырихърэ? Зыгуэр жыфІэ!
АтІэ ффІэфІмэ флъытэ мэуэ,
Іуэхуу щыІэр ІэщІэлъыну
Си щхъэгъусэу ар щытыну!»
Абдеж псалъэр егъэувывІэ,
Иваным и Іэхэр хуеший.

«Игъуэщ, игъуэщ! — жалэр псоми —
Жыхъэнэмэм дыкълуэнщ ухуеймэ!
Уи насыпым и хъэтырклэ
Иван пащтыхъу къыдолъытэ!»

Пащтыхъым ещтэр пащтыхъ нысэр,

ИкИи ешэр тхъэ-чылисэм.
Нысэр щІыгъуу нэчыхъ тхыпІэм
И хъурегъыр зэ къекІухъ.

Топхэр крепостым щагъауэ;
Бжъамий жахэр зэгуауд,
ЩІыщІагъ унэхэр зэІуах,
Шагъыр фэндырэхэр къыщІагъэж.
Мис абдежым щэфэ цІыхухэр
ЗэралъэкІыу зэщІогуауэ:
«Ирепсэу пащтыхьыр, нысэр!
ДахэкІейуэ пащтыхь гуащэр!»

Дворецым ефэр щыщІагъэхуабжъэ:
Я шагъырхэр псыуэ мажэ:
Боярхэр, уэркъхэр зэбгъэдэсщ,
Жыгей Іэнэхэм кІэрысщ
Уи гум фІэфІщ! СыщыІащ,
Пиво, фо, шагъыр сефащ;
ПащІэкІитІым ежэхами
Си жъэм ткІуэпси жъэдэхуакъым.